

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**2018-2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA VE 5.
SINIF DERS KİTAPLARINDA AFET EĞİTİMİ**

NURBANU ŞULEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. KİBAR AKTİN

SİNOP-2025

TEZ KABUL

NURBANU ŞULEK tarafından hazırlanan “**2018-2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA VE 5. SINIF DERS KİTAPLARINDA AFET EĞİTİMİ**” başlıklı bu çalışma 14.07.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Doç. Dr. Besime Arzu GÜNGÖR AKINCI
Bülent Ecevit Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

**Üye
(Danışman)**

Prof. Dr. Kibar AKTIN
Sinop Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

Üye

Doç. Dr. Hülya KARAÇALI TAZE
Sinop Üniversitesi / Eğitim Fakültesi

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Hüseyin TURAN ARAT

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Nurbanu ŞULEK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

2018-2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA VE 5. SINIF DERS KİTAPLARINDA AFET EĞİTİMİ

NURBANU ŞULEK

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ
DANIŞMAN: PROF. DR. KİBAR AKTİN

Günümüzde iklim değişikliği, kentleşme, nüfus yoğunluğu gibi etkenlerle afetlerin sayısı ve etkisi artmakta; bu durum, afet bilinci ve afetlere hazırlıklı olma kültürünün küçük yaşlardan itibaren kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın amacı, 2018 ve 2024 yıllarında yayımlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ile bu programlar doğrultusunda hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitimi nasıl yer aldığını incelemektir. Bu kapsamda programlar ve ders kitaplarını karşılaştırmalı olarak analiz ederek elde edilen bulguları sistematik bir biçimde ortaya koymaktır. Araştırmanın dökümanlarını oluşturan 2018 ders kitapları tipik durum örnekleme ile 2024 ders kitapları ise aşırı ve aykırı durum örnekleme ile belirlenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi, verilerin analizinde betimzel analizi tekniği kullanılmıştır. Bu teknikle 2018-2024 yıllarına ait öğretim programlarında afet eğitime ilişkin içerikler ve kazanımlar/öğrenme çıktıları ve 2021- 2024 ders kitaplarındaki afet konusuna ilişkin metinler, görseller ve etkinlikler detaylı olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın, afet eğitimi hem yapısal hem de içeriksel açıdan daha sistemli ve öğrenci merkezli bir yaklaşımla ele aldığını ortaya koymuştur. 2018 programı ise bu konuyu dolaylı ve sınırlı biçimde işleyerek afet bilinci kazandırmada yeterince bütüncül bir çerçeve sunmadığı anlaşılmıştır. 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, afet eğitime yönelik kavramsal çeşitlilik, görsel zenginlik ve güncel içerikleriyle 2021 basımına kıyasla daha kapsamlı, sistemli ve çok yönlü bir yaklaşım sunduğu tespit edilmiştir. Ancak bazı afet türlerine yönelik etkinlik eksiklikleri, içeriğin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Araştırma bulguları doğrultusunda, afet eğitime yönelik ders içeriklerinin zenginleştirilmesi ve etkin öğrenme yöntemleriyle desteklenmesi önerilmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Sosyal Bilgiler; Öğretim Programı; Ders Kitabı; Doğal Afet.

Haziran 2025, 93 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

2018-2024 DISASTER EDUCATION IN SOCIAL STUDIES CURRICULA AND 5TH GRADE TEXTBOOKS NURBANU ŞULEK

**SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION
SOCIAL STUDIES EDUCATION
SUPERVISOR: PROF. DR. KİBAR AKTIN**

Today, factors such as climate change, urbanisation and population density are increasing the number and impact of disasters. This situation makes it essential to instil disaster awareness and a culture of preparedness from an early age. Within this scope, the aim of the study is to examine how disaster education is addressed in the Social Studies Teaching Programmes published in 2018 and 2024 and in the 5th grade Social Studies textbooks prepared in line with these programmes. The 2018 textbooks, which form part of the study's documents, were selected using typical case sampling, while the 2024 textbooks were chosen using extreme and deviant case sampling. The study employed a qualitative research design, specifically the document analysis method, and descriptive analysis was used for data interpretation. Through this technique, disaster-related content and learning outcomes in the 2018–2024 curricula, along with texts, visuals, and activities related to disasters in the 2021–2024 textbooks, were thoroughly analyzed. The research results reveal that the 2024 Social Studies Curriculum approaches disaster education with a more systematic and student-centered framework, both structurally and in terms of content. In contrast, the 2018 curriculum addresses this topic in a more limited and indirect way, failing to provide a comprehensive framework for fostering disaster awareness. The 2024 edition of the 5th-grade Social Studies textbook offers a more comprehensive, systematic, and multi-dimensional approach to disaster education compared to the 2021 edition, with its conceptual diversity, visual richness, and up-to-date content. However, the lack of activities related to certain types of disasters indicates a need for further development of the content. Based on the findings, it is recommended that disaster education content be enriched and supported with effective learning methods.

KEYWORDS: Social Studies; Curriculum; Textbook; Natural Disasters.

June 2025, 93 Page

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans yapma kararı, başlangıçta planlarım arasında yer almıyordu; ancak bu süreci denemek amacıyla başladım ve zamanla büyük bir ilgi ve tutkuyla bağlandım. Bu alana duyduğum sevgi ve motivasyonun oluşmasında en büyük pay, danışman hocam Sayın Prof. Dr. Kibar AKTİN'a aittir. Kendisine yalnızca bir akademisyen olarak değil, aynı zamanda bir insan olarak da büyük saygı ve minnet duyuyorum. Yoğun programına rağmen her aşamada yanımda oldu, manevi desteği ve yol göstericiliği ile hem akademik gelişimime hem de kişisel süreçlerime önemli katkılar sağladı. Bu anlamda kendisine en büyük içtenliğim ile teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde olduğu gibi, yüksek lisans sürecimde de yanımda olan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili Burak USTA'ya gönülden teşekkür ederim. Üniversite yıllarından bu yana birlikte büyüdüğüm, her adımda yanımda olan Burak, bu zorlu sürecin en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Hayatımı birlikte paylaşmayı düşündüğüm bir yol arkadaşı olarak varlığı benim için daima güç ve huzur kaynağı olmuştur.

Negatif enerjimi alan, bazen laptopumda rastgele harfler yazarak işimi zorlaştırsa da hep yanımda olan ve bana huzur veren sevgili patili kızım Paçi'ye de teşekkür ederim. Onun varlığı bana tarifsiz bir mutluluk ve sakinlik getirdi.

Son olarak, her koşulda yanımda olan, sevgileriyle beni her zaman ayakta tutan ve desteğini bir an olsun eksik etmeyen kıymetli aileme, özellikle canım annem Pınar ŞULEK'e ve meyvemi eksik etmeyen kız kardeşim Beyza ŞULEK'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Nurbanu ŞULEK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ KABUL	i
ETİK BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları	6
1.3. Araştırmanın Önemi	6
1.4. Sayıtları	7
1.5. Sınırlılıkları	7
1.6. Tanımlar.....	8
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Afet ve Afet Türleri	9
2.2. Afet Eğitimi	10
2.2.1. Afet Eğitiminin Önemi	11
2.3. Sosyal Bilgiler ve Afet Eğitimi	12
2.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Afet Eğitimi	13
2.3.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Afet Eğitimi	14
2.2. İlgili Literatür	14
2.2.1. İlgili Tezler	15

2.4.2. Makaleler	19
3. YÖNTEM	22
3.1. Araştırmanın Modeli.....	22
3.2. Araştırmanın Dokümanları.....	22
3.3. Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	23
3.4 Geçerlilik ve Güvenirlik	24
4. BULGULAR	26
4.1. Birinci Alt Problem 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Afet Eğitimi ve Bilincine Yönelik Bulgular	26
4.1.1 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Afet Eğitimine Yönelik Özel Amaçlar Açısından Karşılaştırılması	26
4.1.2. 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Afet Eğitimine Yönelik Uygulama Esasları Açısından Karşılaştırılması	27
4.1.3 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Afet Eğitimine Yönelik Kazanım, Beceri, Değerler ve Öğrenme-Öğretme Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması ...	29
4.2. İkinci Alt Problem 2021 ve 2024 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimi Konularının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular	32
4.2.1 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Doğal Afetler ile İlgili Kavramlara Yönelik Bulgular.....	32
4.2.2 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Doğal Afetler ile İlgili Görsellere Yönelik Bulgular.....	35
4.2.3 2021 ve 2024 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Etkinliklerine Yönelik Bulgular.....	52
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	69
5.1. Sonuç	69
5.1.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	69
5.1.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	70
5.2. Öneriler	72
KAYNAKLAR.....	75
ÖZGEÇMİŞ	79

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının “Özel amaçlar” bağlamında afet eğitime yönelik karşılaştırması.....	26
Tablo 4.2 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının afet eğitime yönelik kazanım/öğrenme çıktısı, beceri ve değerler açısından karşılaştırılması	29
Tablo 4.3 2021 ve 2024 sosyal bilgiler ders kitaplarında (SBD) afet kavramları ...	32
Tablo 4.4 2021 ve 2024 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan doğal afetler ile ilgili görseller.....	35
Tablo 4.5 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “AFAD”a ilişkin görsellerin dağılımı.....	36
Tablo 4.6 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Deprem” afetine ilişkin görsellerin dağılımı	37
Tablo 4.7 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Sel” afetine ilişkin görsellerin dağılımı	39
Tablo 4.8 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Heyelan” afetine ilişkin görsellerin dağılımı	41
Tablo 4.9 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Obruk” afetine ilişkin görsellerin dağılımı	44
Tablo 4.10 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Hortum” görsellerin dağılımı	45
Tablo 4.11 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Çölleşme” görsellerin dağılımı.....	46
Tablo 4.12 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Yıldırım düşmesi” görsellerin dağılımı.....	47
Tablo 4.13 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Orman yangını” görsellerin dağılımı.....	48
Tablo 4.14 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “Erozyon” görsellerin dağılımı	50
Tablo 4.15 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında afet konularına ilişkin etkinliklerin dağılımı	52

Tablo 4.16 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Doğal afetlere” ilişkin etkinliklerin dağılımı	53
Tablo 4.17 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “AFAD” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	54
Tablo 4.18 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “AFAD” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	55
Tablo 4.19 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Sel” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	58
Tablo 4.20 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Kaya düşmesi/heyelan” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	59
Tablo 4.21 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Çığ” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	61
Tablo 4.22 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Obruk” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	62
Tablo 4.23 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Hortum” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	63
Tablo 4.24 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Çölleşme” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	64
Tablo 4.25 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Orman yangını, deprem ve heyelan” afetlerine ilişkin etkinliklerin dağılımı	65
Tablo 4.26 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “Erozyon” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı	67

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 4.1 AFAD	36
Şekil 4.2 Depremın yıkıcı etkisi.....	38
Şekil 4.3 Türkiye deprem haritası	39
Şekil 4.4 Sel.....	40
Şekil 4.5 Sel.....	40
Şekil 4.6 Heyelan	41
Şekil 4.7 Heyelan	42
Şekil 4.8 Çığ.....	43
Şekil 4.9 Çığ.....	43
Şekil 4.10 Obruk	45
Şekil 4.11 Hortum.....	46
Şekil 4.12 Türkiye fiziki haritası	47
Şekil 4.13 Yıldırım düşmesi.....	48
Şekil 4.14 Orman yangını.....	49
Şekil 4.15 Orman yangını.....	50
Şekil 4.16 Erozyon.....	51
Şekil 4.17 Erozyon.....	51
Şekil 4.18 AFAD ilişkin açık uçlu soru.....	54
Şekil 4.19 Türkiye deprem haritasına ilişkin açık uçlu soru	55
Şekil 4. 20 Depreme ilişkin açık uçlu soru.....	56
Şekil 4.21 Afete ilişkin performans ödevi.....	57
Şekil 4.22 Sel felaketine ilişkin açık uçlu soru	58
Şekil 4.23 Sel felaketine ilişkin açık uçlu soru	59
Şekil 4.24 Heyelana ilişkin açık uçlu soru	60
Şekil 4. 25 Heyelana ilişkin açık uçlu	60
Şekil 4.26 Çığ felaketine ilişkin çoktan seçmeli soru.....	61
Şekil 4.27 Çığ felaketine ilişkin açık uçlu soru	62
Şekil 4.28 Obruğa ilişkin açık uçlu soru	63
Şekil 4.29 Hortum felaketine ilişkin açık uçlu soru	64
Şekil 4.30 Çölleşmeye ilişkin açık uçlu soru	65
Şekil 4.31 Orman yangını, deprem ve heyelana ilişkin çoktan seçmeli soru.....	66

Şekil 4.32 Orman yangına ilişkin açık uçlu soru	66
Şekil 4.33 Erozyona ve diğer afetlere ilişkin açık uçlu soru	67
Şekil 4.34 Erozyona ilişkin açık uçlu soru	68

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

Akt	: Aktaran
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
FEMA	: Federal Acil Durum Yönetim Ajansı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi
SBD Kitabı	: Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
SBDÖP	: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları
STEM	: Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, sayıltılarına, sınırlılıklarına ve araştırmada ele alınan temel kavramlara ilişkin tanımlara yer verilmiştir.

1.1 Problem Durumu

Sosyal Bilgiler, doğası gereği disiplinler arası bir yapıya sahip olup bireylerin hem bireysel hem toplumsal yaşama dair bilinç geliştirmesini hedefleyen temel derslerden biridir. Bu ders aracılığıyla öğrenciler; tarih, coğrafya, ekonomi, antropoloji, sosyoloji ve vatandaşlık gibi farklı disiplinlerden kavramları, olayları ve yaklaşımları öğrenerek çok yönlü bir bakış açısı kazanırlar (Karasu Avcı ve Turan, 2025). Özellikle coğrafya temelli konular, bireylerin yaşadığı çevreyi tanınması, doğal süreçleri anlaması ve çevresel riskleri fark edebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, doğal afetler gibi insan yaşamını doğrudan etkileyen olayların öğrencilere sistematik ve anlamlı bir şekilde aktarılması, hem bireysel güvenliğin hem de toplumsal dayanıklılığın geliştirilmesi açısından kritik bir gereklilik hâline gelmektedir (Başbüyük ve Pala, 2023).

Günümüzde iklim değışikliği, kentleşme, nüfus yoğunluğu gibi etkenlerle afetlerin sayısı ve etkisi artmakta; bu durum, afet bilinci ve afetlere hazırlıklı olma kültürünün küçük yaşlardan itibaren kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Coğrafya temelli bir konu olarak ele alınan doğal afetler, sadece fiziksel süreçler olarak değil; aynı zamanda toplumsal etkileri, kültürel sonuçları ve ekonomik boyutlarıyla da Sosyal Bilgiler dersi kapsamında bütüncül biçimde ele alınmalıdır. Türkiye gerek jeolojik konumu gerekse iklim özellikleri nedeniyle deprem, sel, heyelan, çığ, yangın gibi çeşitli afetlere sıkça maruz kalan bir ülkedir. Tarihsel süreçte yaşanan çok sayıda afet olayı, yalnızca can kaybına değil, aynı zamanda ciddi düzeyde maddi ve manevi zararlara da yol açmıştır. Bu nedenle öğrencilerin, afetlere karşı bilinçli bireyler olarak yetişmesi; riskleri tanıyan, önlem alabilen ve afet sonrası doğru davranışları sergileyebilen yurttaşlar hâline gelmesi hem bireysel hem toplumsal sorumluluk açısından önem arz etmektedir (Değirmenci ve İlter, 2013).

Türkiye, bulunduğu konum ve jeolojik olarak genç bir ülke olmasından dolayı başta depremler olmak üzere geçmişten günümüze birçok doğal afetten etkilenmiştir ve

etkilenmeye devam etmektedir. Bu afetler ülke genelinde etkili olarak büyük can ve mal kayıplarına yol açmaktadır. Aşağıda Tablo 1.1’de Türkiye’nin 2020, 2022 ve 2023 yılı doğal afet istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 1.1 Türkiye’nin 2020, 2022 ve 2023 yılı doğal afet istatistikleri

Afet Türü	2020 Yılı Doğal Kaynaklı İstatistikleri	2022 Yılı Doğal Kaynaklı İstatistikleri	2023 Yılı Doğal Kaynaklı Olay İstatistikleri
Çığ/Aşırı Kar Tipi Yağışı	11	18	93
Deprem	321	21.054	830
Diğer	270	451	?
Orman Yangını	?	?	1.711
Maden Kazası	?	?	7
Heyelan	107	859	?
Kaya Düşmesi	17	137	?
Obruk	2	13	?
Sel/Su Baskını	177	450	2.028
Genel Toplam	905	22.982	5.233

(AFAD, 2020, 2022, 2023)

Tablo 1.1 AFAD verilerinden de görüldüğü üzere, Türkiye’de meydana gelen doğal kaynaklı afetlerde önemli bir artış gözlemlenmektedir. Afetlerin yalnızca sayı olarak değil, tür açısından da çeşitlendiği görülmektedir. Veriler, Türkiye’nin afet risklerinin yüksek olduğu bir coğrafyada yer aldığını açıkça ortaya koymaktadır.

Peki, doğal afet nedir? Doğal afetler; insanların yaşadığı coğrafi bölgelerde meydana gelen, oluşumuna müdahale edilemeyen, başladıktan sonra kontrol altına alınamayan, sosyal ve ekonomik yaşamı kısa sürede olumsuz etkileyen, can ve mal kayıplarına yol açan doğa kaynaklı olaylardır (Özey, 2006). Yayla (2016) ise doğal afetleri; insanların yaşamlarını kaybetmesine neden olan, çevrede maddi zararlar oluşturan ve sosyal, kültürel, ekonomik alanlarda olumsuz sonuçlar doğuran olaylar olarak tanımlamaktadır. Her iki tanımda da ortak olarak doğal afetlerin, insan müdahalesi dışında gelişen ve toplumsal yaşamı olumsuz etkileyen doğa olayları olduğu vurgulanmaktadır.

Afetlere tamamen engel olunamasa da gerekli tedbirlerin alınması yoluyla afetlerin yol açabileceği zararların en aza indirilmesi mümkündür. Alınan tedbirlere bakıldığında, genellikle afetlerin oluşum süreçlerine odaklanıldığı ve afetlerden korunmaya yönelik çeşitli yasal düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Ancak, afetlerin etkilerini azaltmak ve toplumsal direnci artırmak için yalnızca yapısal önlemler yeterli değildir. Bu bağlamda, afet bilgisi alanında yapılan bilimsel araştırmalara daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Nitekim mevcut durum incelendiğinde, afet sonrası zararları azaltabilecek bilgi temelli yaklaşımların uygulamada yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir (Cin, 2010).

Doğal afetlere karşı alınabilecek en etkili ve sürdürülebilir önlem, kuşkusuz afetlere karşı bilinçli ve eğitilmiş bireyler yetiştirmektir. Çünkü afet eğitimi, olası can ve mal kayıplarını en aza indirme potansiyeline sahiptir ve afetlerin yıkıcı etkileriyle baş edebilmek için toplumsal düzeyde dayanıklılığı artırır. Bu kapsamda, bireylere yalnızca afetlerin tanımı ve türleri değil; aynı zamanda afet öncesi hazırlık, afet anında doğru davranış biçimleri ve afet sonrasında uygulanması gereken müdahale süreçleri de öğretilmelidir (Mızrak, 2018).

Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy'a (2019) göre, afet bilincinin geliştirilmesinde okullarda verilen eğitimin büyük rolü vardır. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren verilen afet eğitimi, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de etkili olmaktadır. Zira çocukların okulda edindikleri bilgileri öncelikle ailelerine, ardından çevrelerine aktardıkları ve bu yolla toplumsal farkındalık oluşturdıkları görülmektedir. Bu da eğitimin çarpan etkisi yaratarak toplumun genelinde bir bilinç düzeyi oluşturduğunu göstermektedir. Polat'a (2014) göre ise, afetlere yönelik eğitim yoluyla planlı, sistemli ve örgütsel çözümler üretmek mümkündür. Bu doğrultuda yapılan bilinçlendirme çalışmaları, bireylere hem teorik bilgi hem de pratik beceri kazandırmalıdır. Yani birey,

afetin meydana gelmesinden önce nasıl hazırlık yapması gerektiğini bilmeli, afet anında panik yerine doğru refleksleri gösterebilmeli ve afet sonrası toparlanma sürecine etkin şekilde katılabilmelidir. Bu kapsamda, afet eğitiminde hem bireysel farkındalığın artırılması hem de ülke koşullarına uygun disiplinler arası yaklaşımların benimsenmesi, eğitim programlarının etkinliğini artıran önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır

Nitekim her ülkenin kendine özgü coğrafi, sosyal ve ekonomik koşulları bulunmaktadır ve bu farklılıklar, ülkelerin afet eğitimine yönelik politikalarını ve uygulamalarını şekillendirmektedir. Afet eğitimi, ülkeden ülkeye farklı dersler ve disiplinler aracılığıyla verilebilmektedir. Bu eğitim; Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri, Coğrafya, Beden Eğitimi ve Sağlık Bilgisi gibi çeşitli dersler içerisinde yer almakta; kullanılan yaklaşım ve yöntemler ise ülkelerin önceliklerine göre değişiklik göstermektedir (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019). Örneğin; Japonya, afet eğitiminin en sistematik uygulandığı ülkelerden biridir. Özellikle 1995 Kobe Depremi sonrası, afet eğitimi okullarda zorunlu hale getirilmiş; düzenli tatbikatlar, simülasyon merkezleri ve uygulamalı etkinliklerle desteklenmiştir (Sıdeek, 2025). Yeni Zelanda’da ise “What’s the Plan, Stan?” adlı ulusal afet eğitim programı yürütülmektedir. Bu program ile öğrencilere afetlere hazırlık, risk algısı ve güvenli davranış becerileri kazandırılmaktadır (Johnson ve ark., 2014). Amerika Birleşik Devletleri’nde Federal Acil Durum Yönetim Ajansı (FEMA), okullarda afet eğitimi materyalleri sağlamaktadır. Bu program, öğrenciler kadar öğretmen ve aileleri de kapsayan bütüncül bir yaklaşım benimsemektedir (Varol, 2019).

Erken yaşta verilen afet eğitimi, bireylerin riskleri tanımasını, tehlikeli durumlara karşı hazırlıklı olmasını ve kriz anlarında doğru davranışlar sergilemesini sağlayarak hem bireysel hem de toplumsal güvenliği artırır. Bu yaş gruplarında edinilen bilgiler, bireyin ilerleyen yaşamında kalıcı davranış değişikliklerine zemin hazırlamakta ve afetlere karşı daha dirençli bir toplumun oluşmasına katkı sağlamaktadır. Afet eğitiminin okul öncesi dönemden itibaren başlaması gerektiği, çeşitli araştırmalarla da desteklenmektedir. Örneğin; Aslander ve Berkant (2023), afet bilincinin erken yaşlarda kazandırılmasının hem öğrenme sürecini kolaylaştırdığını hem de bu bilincin aile bireylerine kadar yayılmasında etkili olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde, Doğan (2024), afet eğitiminin okul çağındaki çocuklar için sadece bilgi aktarımı değil; aynı zamanda hayati öneme sahip bir yaşam becerisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda afet eğitiminin, özellikle ilkokul çağından itibaren sistemli ve disiplinler arası bir yaklaşımla verilmesi gerektiği açıktır.

Sosyal Bilgiler, disiplinler arası yapısıyla yaşamın birçok alanını kapsayan içerikler sunar. Bu ders; tarih, coğrafya, ekonomi, vatandaşlık bilgisi gibi birçok alt disiplini bünyesinde barındırır (Avcı ve Turan, 2024). Sosyal Bilgiler dersi, coğrafya disipliniyle olan ilişkisi afet eğitime yönelik içerikler barındıran temel ve yönlendirici derslerden biri olmasını sağlamaktadır. Bu yönüyle, ülkemizde afet eğitime ilişkin yaklaşımın şekillendirilmesinde önemli bir kriter olarak değerlendirilebilir. Sosyal Bilgiler; topluma demokrasi ve onun temel değerlerini benimsemiş bireylerin kazandırılmasına katkı sağlayan, belirli yaş aralığında bulunan ve topluma uyum sürecindeki çocukların bu süreçte ilerlemesini destekleyen, yaşadığı çevrenin canlı ve cansız unsurlarını fark ederek daha geniş coğrafi ve toplumsal bağlamları kavramasını mümkün kılan bir derstir (Civek, 2008). Aynı zamanda, çevre sorunları gibi küresel ölçekte çözüm bekleyen problemlere karşı öğrencilere çözüm üretme becerisi kazandırmayı hedefleyen anlamlı ve işlevsel bir öğretim alanıdır.

Özellikle coğrafya disipliniyle olan bu yakın ilişki, doğal afetler konusunu Sosyal Bilgiler dersi açısından daha da önemli kılmaktadır. Çünkü doğal afetler, coğrafi bilgilerin anlaşılmasını ve bu bilgilerin yaşanan çevreyle ilişkilendirilmesini gerektiren konuların başında gelir. Bu durum, Sosyal Bilgiler dersinin afet bilincinin kazandırılmasında neden merkezî bir rol üstlendiğini de açıkça ortaya koymaktadır. Bu noktada, özellikle Sosyal Bilgiler dersi kapsamında verilecek olan afet eğitimi, öğrencilerin meydana gelebilecek afetler karşısında doğru bilgiye sahip olması ve riskleri fark etmesi açısından oldukça önemlidir (Başbüyük ve Pala, 2023). Dolayısıyla, afet eğitiminin SBDÖP ve ders kitaplarında ne şekilde yer aldığı, sistemli bir şekilde incelenmelidir

Alan yazında Sosyal Bilgiler’de afet eğitimiyle ilgili çalışmalar incelendiğinde; Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde; ders kitapları odaklı çalışmalarda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitiminin nasıl yer aldığına yönelik çalışmalara (Kılıç, 2019; Önal, 2019; Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019; Karaca, 2022; Şulek ve Aktın, 2023; Erdoğan, 2025; Karanfil, 2025; Kopuz, Bekdemir ve Yılmaz, 2024; Kotan, 2024), öğretim programları üzerine araştırmalarda sosyal bilgiler öğretim programlarında afet eğitime yönelik içerikleri inceleyen çalışmalara (Sözcü, 2019; Başbüyük ve Pala, 2023; Savran ve Çetin, 2024; Erdoğan, 2025; Köstekçi ve Üstünyer, 2024), Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının afet eğitime yönelik algılarını (Yıldırım, Yakar ve Erdoğan, 2016; Gezer ve Şahin 2018; Karakuş, 2019; Zengin, 2021; Demirhan, 2021; Öcal, Kortak, 2023; Özer ve Zenginer, 2024; Çökün, 2024) ve öğretmen görüşlerini (Avcı, 2024) inceleyen

alışmalara ve afet eğitimi programının geliştirilmesine yönelik neri (Kısa, 2019; Kantekin, 2025) niteliğinde çalışmalara rastlanmıştır. Ancak bu araştırmalarda farklı yıllara ait ğretim programları ve bu programlara ait ders kitaplarını karşılaştırmalı inceleyen detaylı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda; tez çalışması söz konusu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programları ile 2021 ve 2024 yıllarına ait 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitiminin ele alınış biçimini inceleyerek karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmaktır.

1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları

Bu araştırma kapsamında aşağıdaki alt amaçlara ulaşılmaya çalışılacaktır:

- 2018 ve 2024 yıllarına ait Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programlarında afet eğitiminin nasıl ele alındığını amaç, uygulama esasları, kazanım/öğrenme ıktıları, öğrenme yaşantıları çerçevesinde analiz ederek, söz konusu programlar arasında afet eğitiminde gerçekleşen değişim ve gelişmeleri ortaya koymak,
- 2021 ve 2024 yıllarına ait 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitimini içerikler, etkinlikler ve görsellerle sunum biçimlerini karşılaştırarak, ders kitaplarındaki yaklaşım farklılıklarını, güncellemeleri ve gelişmeleri belirlemektir.

1.3. Araştırmanın nemi

Sosyal Bilgiler dersi, disiplinler arası yapısıyla öğrencilerin yaşadıkları çevreyi, toplumu ve bireylerin hak ve sorumluluklarını anlamalarına katkı sağlar. Bu özellikleriyle afet eğitimi gibi karmaşık ve çok boyutlu konuların öğrencilere etkili biçimde aktarılmasında önemli bir araçtır. Afetler, doğal ya da beşerî nedenlerle ortaya çıkan ve toplumların sosyal, ekonomik ve psikolojik yapısını derinden etkileyen olaylardır. Afetlerin yıkıcı etkilerinin azaltılması için erken yaşta verilen afet eğitimi, bireylerin ve toplumların afetlere karşı bilinçlenmesini ve hazırlıklı olmasını sağlar (zey, 2006). Eğitim sisteminde afet eğitiminin etkin bir şekilde yer alması, afet zararlarının azaltılmasında kritik rol oynar. Öğretim programları ve ders kitapları ise bu eğitimin somut araçları

olarak, afet bilincinin geliştirilmesinde ve sürdürülebilir kılınmasında temel kaynaklardır. Çocukların erken yaşlardan itibaren afetlerin ne olduğunu, hangi risklerle karşılaşabileceklerini, afetlere karşı nasıl hazırlıklı olunacağını öğrenmeleri; hem bireysel hem de toplumsal düzeyde risklerin azaltılması açısından hayati önem taşımaktadır. Okullar ve eğitimciler, bu bilinçlendirme sürecinin en önemli aktörleridir. Doğru yapılandırılmış öğretim programları ve zengin içerikli ders kitapları, çocuklarda afetlere karşı farkındalık ve doğru müdahale becerilerinin kazandırılmasına olanak tanır (Turan, 2021).

2018 ve 2024 yıllarında hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ile 2021 ve 2024 yıllarında yayımlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitiminin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi, söz konusu dönemlerde afet eğitime yönelik mevcut uygulamaların güçlü yönleri ile geliştirilmesi gereken boyutlarının belirlenmesine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda çalışma hem öğretim programlarında hem de ders kitaplarında yer alan afet eğitimi içeriklerinin niteliğinin artırılması ve daha etkili bir öğretim sürecinin oluşturulmasına yönelik öneriler sunarak alanyazına kuramsal ve uygulamalı düzeyde önemli katkılar sağlayabilir. Sonuç olarak, eğitim yoluyla oluşturulacak afet bilinci, toplumların afetlere karşı dayanıklılığını artırarak, gelecekte yaşanabilecek zararların minimize edilmesine yardımcı olacaktır.

1.4. Sayıtları

Araştırmanın başlıca sayıtları şunlardır:

- 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının ve
- 2021 ve 2024 basım yılına ait olan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının çalışma dokümanını temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları;

- Bu çalışmada kullanılan kaynaklar 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler öğretim programları ve 2021-2022 ve 2024-2025 eğitim-öğretim yıllarında MEB tarafından okutulan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.
- Konu açısından bu araştırma 2018-2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları ve 5. Sınıf ders kitaplarında doğal afetlerin yer alma durumu ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, öğrencilerin yaşadıkları çevreyi, toplumu ve dünyayı anlamalarını sağlayan, bireylerin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi süreçler hakkında bilgi sahibi olmalarını amaçlayan disiplinler arası bir ders alanıdır. Bu ders, öğrencilerin vatandaşlık bilinci geliştirmelerine, sosyal sorumluluk duygusu kazanmalarına ve aktif vatandaş olmalarına katkı sağlamak için tasarlanmış bir derstir (MEB, 2018).

Öğretim Programı: Öğretim programı, bireylerin davranışlarında istenilen yönde değişim meydana getirmeyi amaçlayan planlı ve sistematik bir yapıdır (Tekin, 1991).

Ders Kitabı: Ders kitapları, öğretim sürecinde hem öğretmenlerin rehberliğini kolaylaştıran hem de öğrencilerin bireysel öğrenmelerini destekleyen, sistematik olarak düzenlenmiş yazılı kaynaklardır. Bir eğitim-öğretim aracı olan ders kitapları iyi hazırlandığı takdirde hem öğretmenlere hem öğrencilere büyük yarar sağlar. Eğitim ve öğrenme etkinliklerinde öğretmen ve öğrencilere kılavuzluk eder ve aynı zamanda da temel bir bilgi kaynağıdır. (Epçayan, & Okçu, 2010).

Afet: Afet; toplumun tamamında ya da belirli kesimlerinde fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, günlük yaşamı ve insan faaliyetlerini sekteye uğratan ya da tamamen durduran, etkilenen topluluğun mevcut imkânlarıyla başa çıkmakta yetersiz kaldığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylar olarak tanımlanmaktadır. (AFAD, 2014).

Afet Eğitimi: Afet eğitimi, toplumun afetlerin her aşamasında (zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme) karşılaşılabileceği tehlikeler ve etkiler hakkında bilinçlendirilmesini sağlayarak, toplumun kırılganlığını azaltmayı ve dayanıklılığını artırmayı hedefleyen bir strateji olarak tanımlanmaktadır (Australian Counter Disaster College, 1983).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, afet ve afet türleri, afet eğitimi, afet eğitiminin önemi, sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında afet eğitimi ve afet eğitimiyle ilgili tez ve makaleler ele alınmıştır.

2.1. Afet ve Afet Türleri

Afet, genel anlamıyla, doğal ya da insan kaynaklı olayların yol açtığı, toplumların normal yaşam düzenini bozan, can ve mal kayıplarına neden olan olumsuz durumlar olarak tanımlanmaktadır (Öztürk, 2014). Afetin ortaya çıkış biçimi, etkileri ve sonuçları, olayın türüne ve yaşandığı bölgenin sosyo-ekonomik koşullarına göre değişiklik gösterir. Afetler, toplumların fiziksel, ekonomik ve psikolojik yapısında önemli tahribatlara yol açmakta, yaşam kalitesini düşürmekte ve toparlanma süreçlerini zorlaştırmaktadır (Timur, 2025). Bu nedenle afetlerin tanımlanması, sınıflandırılması ve anlaşılması, risk yönetimi ve afet eğitimlerinin temelini oluşturmaktadır.

Afetler temel olarak iki ana kategoriye ayrılır: Doğal afetler ve beşerî (insan kaynaklı) afetler. Doğal afetler, doğa olaylarının aşırı şiddet veya kontrol dışı gelişimi sonucunda meydana gelen olaylar olup, Türkiye gibi deprem, sel, heyelan ve fırtına gibi afetlere açık bölgelerde sıklıkla karşılaşılmaktadır (Kantekin, 2025). Yer kabuğunda fay düzlemi boyunca kırılmaya bağlı ani yer değiştirme sonucu oluşan dalgaların geçtikleri ortamı ve yer yüzeyini sarsma olayına deprem adı verilirken (Erkoç vd., 2000), sel olayı aşırı yağış veya kar erimesi nedeniyle suyun kontrolsüz şekilde taşması olarak tanımlanmaktadır (Ertürkmen 2006). Heyelan; toprak, kayaç ve molozların yer çekimi etkisiyle aşağı doğru hareketi olarak tanımlanmaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2016). Ayrıca volkanik patlamalar, atmosferik basınç farklılıklarından kaynaklanan fırtına ve hortum gibi hava olayları, çığ ve kuraklık gibi diğer doğal afetler de toplumların karşılaştığı önemli riskler arasında yer almaktadır. Beşerî afetler ise, insan faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ve genellikle teknolojik, sosyal ya da politik nedenlere bağlı olan olayları ifade eder. Doğal olayları ile insan kaynaklı riskler, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yüksek nüfus yoğunluğu ve sınırlı müdahale kapasitesi gibi yapısal sorunlarla birleştiğinde felaket boyutuna ulaşabilmektedir (Ceren, 2021).

Afetlerin türü ne olursa olsun, toplumsal etkileri oldukça geniştir. İnsanların yaşamlarını yitirmesi, barınma, sağlık ve eğitim gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında kesintiler, ekonomik faaliyetlerin durması, psikososyal sorunların ortaya çıkması gibi çok boyutlu etkiler meydana gelir (Özey, 2006). Bu nedenle, afetlerin önceden tahmin edilmesi, risklerin azaltılması ve toplumun bu tür durumlara hazırlıklı olması büyük önem taşır. Afet eğitimi, bu sürecin temel bileşenlerinden biri olarak, bireylerin afet bilincinin artırılması ve etkin müdahale becerilerinin kazandırılması amacıyla yürütülmektedir

Özellikle Türkiye gibi afet riski yüksek bölgelerde, depremler ve diğer doğal afetler sonrasında yaşanan ekonomik daralma, altyapı tahribatı ve sosyal travmalar, toplumların yeniden yapılanma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, afetlerin ekonomik ve sosyal etkilerinin anlaşılması, etkili afet yönetimi stratejilerinin geliştirilmesi için kritik öneme sahiptir. Afetlerin yol açtığı ekonomik kayıplar, kamu maliyesi üzerinde baskı oluştururken, sosyal yapıda da kalıcı izler bırakabilmektedir. Bu nedenle, afetlerin ekonomik ve sosyal etkilerinin kapsamlı bir şekilde incelenmesi, gelecekteki afetlere karşı daha dirençli toplumların inşa edilmesine katkı sağlayacaktır (Altun, 2018).

Sonuç olarak, afet kavramı hem doğa olaylarının aşırı biçimde etkili olduğu doğal afetleri hem de insan faaliyetlerinin yol açtığı beşerî afetleri kapsayan çok boyutlu bir olgudur. Bu kapsamda, afetlerin tanımlanması, sınıflandırılması ve etkilerinin anlaşılması; afet eğitimi, yönetimi ve risk azaltma stratejilerinin geliştirilmesi için temel oluşturur.

2.2. Afet Eğitimi

Afet eğitimi, bireylerin afetlere ilişkin temel bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirmeyi hedefleyen kapsamlı bir eğitim sürecidir. Bu süreçte, afetlerin türleri, nedenleri, etkileri ve afet anında yapılması gerekenler detaylı şekilde ele alınır. Eğitim programları, afet risklerinin anlaşılması ve yönetilmesi için gerekli bilgilerin yanı sıra, pratik uygulamalarla da desteklenerek öğrenmenin pekişmesini sağlar. Afet eğitimi kapsamında, farklı afet türlerine yönelik hazırlık ve müdahale teknikleri sistematik olarak öğretilir (Değirmenci ve diğerleri 2019).

Uygulamalı tatbikatlar ve simülasyonlar, afet eğitiminde bilgi aktarımının yanı sıra beceri kazandırma açısından önemli yer tutar. Bu tür uygulamalar, bireylerin afet durumlarında pratikte ne yapmaları gerektiğini deneyimleyerek öğrenmelerini sağlar. Afet eğitimi programlarının sürekli olarak güncellenmesi ve geliştirilmesi, değişen risk koşullarına uyum sağlaması açısından gereklidir (Şahan ve Dinç, 2021).

Sonuç olarak, afet eğitimi, afet sürecinin her aşamasına yönelik bilgi ve beceri kazandıran, farklı öğrenme yöntemleriyle desteklenen çok boyutlu bir eğitim yaklaşımıdır. Eğitim içeriklerinin bilimsel temellere dayanması ve hedef kitleye uygun şekilde tasarlanması, eğitimlerin etkinliğini artırmaktadır.

2.2.1. Afet Eğitiminin Önemi

Afet eğitimi, bireylerin ve toplumların afetlere karşı bilinç düzeyini artırmak ve hazırlıklı olmalarını sağlamak açısından hayati bir role sahiptir. Bu eğitimler, afetlerin yol açabileceği zararları en aza indirmek ve can kayıplarını önlemek için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması sürecidir. Toplumda afet bilincinin yükseltilmesi, risk yönetimi stratejilerinin etkinliğini artırır ve afet anında panik ve yanlış davranışların önüne geçilmesine katkı sağlar (Avcı, 2023). Özellikle afet riski yüksek bölgelerde yaşayan bireylerin erken yaşlardan itibaren afet eğitimi alması, hem bireysel hem de toplumsal dayanıklılığı güçlendirir. Eğitim sayesinde, sadece bilgi edinilmekle kalmaz; aynı zamanda afet anında uygulanabilecek doğru davranış kalıpları kazanılır, bu da afetin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yardımcı olur. Ayrıca, afet eğitimine verilen önem, afet sonrası iyileşme süreçlerinin hızlanması ve toplumun normale dönüş sürecinin desteklenmesi açısından da kritik bir unsurdur (Varol, 2019).

Bu bağlamda, afet eğitiminin kapsamlı ve sürekli olarak güncellenen programlar aracılığıyla verilmesi, toplumun afetlere karşı hazırlıklı hale gelmesini sağlar. Eğitimde bireylerin katılımını teşvik eden yöntemlerin kullanılması, öğrenilen bilgilerin kalıcılığını artırır ve afetlere karşı daha bilinçli bir toplumun oluşmasına zemin hazırlar (Arslan, 2019).

2.4.Türkiye’de Afet Eğitimi

Türkiye, coğrafi yapısı itibarıyla yüksek afet riski taşıyan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu durum, afet eğitimine yönelik ihtiyaçların artmasına ve eğitim programlarının geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Ülkemizde afet eğitimine yönelik çalışmalar, özellikle 1999 Marmara Depremi sonrası hız kazanmış ve afet bilincinin artırılması için çeşitli politikalar hayata geçirilmiştir (Akdağ, 2019).

Afet eğitimi, sadece okul müfredatına entegre edilmekle kalmayıp, aynı zamanda yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla da yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Sosyal bilgiler dersleri başta olmak üzere, farklı eğitim kademelerinde afet farkındalığı kazandırmaya yönelik etkinlikler düzenlenmektedir. Ancak uygulamada, eğitim içeriklerinin güncellenmesi ve afetlerin çeşitliliğine uygun yöntemlerin geliştirilmesi gerekliliği gündemdeki önemli konulardandır. Türkiye’de afet eğitiminin etkinliğini artırmak için uygulamalı tatbikatların yaygınlaştırılması ve eğitim materyallerinin öğrenci seviyesine uygun şekilde hazırlanması büyük önem taşımaktadır (Avcı, 2019).

Ayrıca, afet eğitiminde toplumun tüm kesimlerinin katılımını sağlamak, bilginin kalıcılığı ve pratikte uygulanabilirliği açısından olumlu sonuçlar doğurmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’de afet eğitimi, yasal düzenlemeler, eğitim programları ve toplum temelli çalışmalarla geliştirilmeye çalışılan dinamik bir alandır. Afetlere karşı hazırlıklı ve bilinçli bir toplum oluşturmak için eğitim süreçlerinin sürekli iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

2.3. Sosyal Bilgiler ve Afet Eğitimi

Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin içinde yaşadıkları çevreyi, toplumu ve dünyanın genel sorunlarını anlamalarını sağlayan çok disiplinli bir eğitim alanıdır. Bu ders, öğrencilere afetler gibi önemli sosyal ve çevresel olaylar hakkında bilgi vermekte, afet bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle doğal afetlerin sık yaşandığı Türkiye gibi ülkelerde, sosyal bilgiler dersi kapsamında verilen afet eğitimi, öğrencilere afetlere karşı hazırlıklı olma bilinci kazandırmak açısından kritik bir rol oynamaktadır (Şulek ve Aktın, 2023). Bu bağlamda, afet eğitimi sosyal bilgiler programlarında sadece bilimsel bilgi aktarımı değil, aynı zamanda afet sonrası sosyal dayanışma, sorumluluk ve toplum bilinci gibi sosyal boyutların da işlenmesini kapsamaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi, afet eğitimini sadece bilimsel bilgi aktarmakla sınırlamaz; aynı zamanda afet sonrası toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve yeniden yapılanma süreçlerini de kapsar. Bu yönüyle afet eğitimi, öğrencilerin afetlerin sosyal boyutlarını anlamalarını ve sorumluluk bilinci geliştirmelerini sağlar (Başbüyük ve Pala, 2023). Araştırmalar, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan afet konularının, öğrencilerin çevre bilinci ve sosyal sorumluluklarının gelişmesine katkı sağladığını göstermektedir. Ayrıca afet eğitimi, coğrafya ve hayat bilgisi dersleri ile entegre edilerek çok disiplinli bir yaklaşımla işlenmektedir. Kılıç (2019) tarafından yapılan incelemede, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afet konularının sarmal sistem yaklaşımıyla öğretilmesinin, öğrencilerin bilgi ve bilinç düzeyini artırdığı vurgulanmıştır.

Türkiye’de yapılan çalışmalar, sosyal bilgiler derslerinin afet eğitimine katkısının önemli olduğunu göstermektedir. Bu derslerde afet konularının işlenmesi, öğrencilerin afet farkındalığını artırmakla kalmayıp, aynı zamanda aile ve çevrelerine de bu bilinci yaymalarına olanak tanır.

2.3.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve Afet Eğitimi

2005 yılından itibaren yapılandırmacı eğitim anlayışı temelinde geliştirilen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları, öğrencilerin yaşadıkları çevreyi tanımaları, toplumsal sorunlara duyarlı bireyler olarak yetişmeleri ve günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri risklere karşı bilinç kazanmalarını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, doğal afetler gibi yaşamı doğrudan etkileyen konulara da programlarda ve ders kitaplarında giderek daha fazla yer verilmeye başlanmıştır (MEB, 2005; MEB, 2018). Özellikle 2005 sonrası hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, afet türleri, afet öncesi ve sonrası yapılması gerekenler gibi içeriklerin öğrencilerin seviyelerine uygun olarak sunulduğu görülmektedir (Yeşiltaş, 2014). Bu içerikler aracılığıyla öğrencilere sadece bilgi verilmesi değil, aynı zamanda afetlere karşı bilinçli bireyler olarak hareket edebilmeleri için gerekli tutum ve davranışların da kazandırılması hedeflenmektedir.

Programlarda afet eğitiminin yer alması, öğrencilerin afet türlerini tanıması, afetlere karşı hazırlıklı olmaları ve afet sonrası toplumsal dayanışma gibi kritik konularda bilgi ve beceri edinmelerini sağlar. Sosyal Bilgiler öğretim programlarında yer alan afetle ilgili kazanımlar, öğrencilerin afetlere karşı bireysel ve toplumsal sorumluluklarını fark etmelerini destekler. Bu kazanımlar, afet bilgisi, afet süreci ve doğa-insan etkileşimi gibi temalarla ilişkilidir ve afet eğitimi açısından önemli bir yer tutar. Özellikle hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde, yardımlaşma ve dayanışma temasına yönelik içeriklere yer verilmesi, afetlere karşı duyarlılık ve sorumluluk bilincinin kazandırılmasına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, programların uygulama süreçlerinde öğretmenlerin yeterlilikleri ve eğitim materyallerinin güncel olması, afet eğitiminde başarının anahtarıdır (Demirbaş, 2024).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları incelendiğinde, afet ve afet eğitiminin önemine özellikle vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda, insan ile çevre arasındaki etkileşimlerin incelenmesi, doğal kaynakların sınırlı olduğu bilincinin kazandırılması, doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir bir çevre bilincinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018).

6 Şubat depremleri sonrasında, 2023 yılında hazırlanan taslak Sosyal Bilgiler öğretim programında afet konusuna ilişkin kazanımlar güncellenmiştir. Bu durum, Sosyal Bilgiler dersinin afet risk azaltma eğitimi açısından taşıdığı önemi ve bu eğitimin verilmesi için en uygun ders olduğuna işaret etmektedir. 2023 taslak programı ile 2018 programı

karşılaştırıldığında, afetlerle ilgili kazanım sayısında herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Ayrıca, kazanımların yer aldığı öğrenme alanlarında da değişiklik yapılmamıştır. Ancak, içerikler değiştirilmiş ve 2018 programına göre afet öncesi, afet sırası ve afet sonrasına ilişkin konular daha ayrıntılı şekilde ele alınmıştır (Avcı, 2024).

2.3.2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ve Afet Eğitimi

Sosyal bilgiler ders kitapları, öğrencilerin çevrelerindeki sosyal ve doğal olayları anlamaları için temel kaynaklardır. Bu bağlamda, afet eğitime yönelik içeriklerin ders kitaplarında yer alması, öğrencilere erken yaşta afet bilinci kazandırılması açısından kritik öneme sahiptir. Türkiye’de sosyal bilgiler ders kitaplarında afet konuları genellikle doğal afetlerin tanımlanması, nedenleri ve korunma yolları üzerine odaklanmaktadır. İlkokul düzeyindeki Sosyal Bilgiler ders kitapları, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal yaşamlarında ihtiyaç duyacakları temel bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasında kritik bir rol oynar. Bu materyaller, çocukların yaşadıkları çevreyi tanımlarını sağlarken, tarihsel, kültürel ve coğrafi kavramları anlamalarına destek olur. Aynı zamanda, eleştirel düşünme, problem çözme ve etkili iletişim gibi 21. yüzyıl becerilerinin gelişimine katkıda bulunur (Karanfil, 2025).

Ders kitaplarının afet eğitime katkısı, sadece bilgi vermekle sınırlı kalmamalı; aynı zamanda öğrencilere afetlere karşı pratik davranış modelleri sunmalıdır. Ancak yapılan incelemeler, ders kitaplarındaki afet eğitim içeriklerinin genellikle yüzeysel kaldığını ve uygulama odaklı etkinliklerin eksik olduğunu göstermektedir. Bu durum, afet bilincinin gerçek anlamda pekiştirilmesini zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, sosyal bilgiler ders kitapları afet eğitimi için önemli bir kaynak olmakla birlikte, içeriğin niteliği ve sunum biçimi eğitimde başarıyı belirleyen faktörlerdir. Türkiye’de afet eğitime yönelik kitap içeriklerinin geliştirilmesi, afetlere karşı toplumun genel bilinç düzeyinin yükseltilmesi için kaçınılmazdır (Kopuz, Bekdemir ve Yılmaz, 2024).

2.2. İlgili Literatür

Bu bölümde, sosyal bilgiler dersi kapsamında afet eğitimiyle ilgili olarak Türkiye’de yapılmış olan tezler ve makaleler ele alınmıştır.

2.2.1. İlgili Tezler

Sosyal Bilgiler eğitiminde doğal afetler konusuna dair önemli çalışmalardan biri, Kısa'nın (2019) “2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Uygun (4., 5. ve 7. Sınıflara) Doğal Afetler Konusunda Etkinlik Önerileri” adlı tezidir. Bu çalışma, doğal afetler hakkında öğrencilere yönelik aktif öğrenme fırsatları sunacak etkinlikler geliştirmeyi ve öğretmenlere alternatif kaynaklar sağlamayı hedeflemiştir. Araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılarak, 2018 sosyal bilgiler öğretim programı ile 4., 5 ve 7. sınıf seviyelerine ait üç farklı yayınevinden ders kitapları incelenmiştir. Sonuçlar, doğal afetler konusunun öğretim programında daha kapsamlı ve etkinlik odaklı işlenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, mevcut ders kitaplarındaki etkinliklerin öğrencilerin derse ilgisini artıracak, öğrenmeyi kolaylaştıracak ve katılımı destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu çalışma, afet eğitiminde program ve materyal geliştirme açısından önemli bir rehber niteliği taşımakta olup, sosyal bilgiler derslerinin afet farkındalığını artırmadaki potansiyelini güçlendirmektedir.

Karanfil'in (2025) “Afet Eğitimi Konusunda İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yeterliliği” başlıklı yüksek lisans tezi, ilkokul düzeyindeki hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının afet eğitimi açısından ne ölçüde yeterli olduğunu incelemiştir. Araştırmada, ders kitaplarının içerik, görsel ve etkinlik açısından afet eğitimine katkısı değerlendirilmiş; afet konularının kitaplarda genellikle yüzeysel ve bilgi aktarımı odaklı işlendiği tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden uygulamalı etkinliklerin sınırlı sayıda yer aldığı ortaya çıkmıştır. Karanfil'in çalışması, afet eğitiminin etkinliği için ders kitaplarının sadece bilgi sunmanın ötesinde, öğrencilerin deneyimleyerek öğrenebileceği içeriklerle desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu açıdan, söz konusu tez, sosyal bilgiler ve hayat bilgisi ders kitaplarının afet eğitimi kapsamında geliştirilmesine yönelik önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Karaca'nın (2022) “Afet Konularının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları” adlı çalışması, sosyal bilgiler ders kitaplarında afet temalarının ne ölçüde yer aldığını belirlemeye yönelik önemli bir araştırmadır. Çalışmada, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki afet konuları da detaylı şekilde analiz edilmiştir. Araştırma, 2021-2022 öğretim yılında kullanılan 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları üzerinde doküman inceleme yöntemiyle yürütülmüştür. Metin ve görseller baz alınarak yapılan incelemede, afet içeriklerinin ünitelere dağılımı ve kapsamı ele alınmıştır. Elde edilen bulgular,

öğretim programı ve ders kitaplarının afet eğitime yeterince yer ayırmadığını ve bu konuda önemli eksiklikler bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, afet bilincinin geliştirilmesi açısından sosyal bilgiler ders materyallerinin güçlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sosyal bilgiler ders kitaplarının afet temalarını daha kapsamlı ve etkileşimli içeriklerle desteklemesi eğitim kalitesini artıracaktır.

Avcı'nın (2024) "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Risk Azaltma Eğitime İlişkin Görüşleri" adlı yüksek lisans tezi, sosyal bilgiler öğretmenlerinin afet risk azaltma eğitime dair algı ve uygulamalarını kapsamlı şekilde ele almaktadır. Çalışmada, öğretmenlerin derslerde afet risk azaltma konusunu nasıl işledikleri, karşılaştıkları zorluklar ve ihtiyaç duydukları destekler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin afet risk azaltma eğitime genel olarak önem verdiği, ancak müfredatın kısıtlılığı, materyal eksikliği ve uygulama alanlarının sınırlılığı gibi engellerle karşılaştıkları belirlenmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin bu eğitimin etkinliği için daha fazla eğitim imkânı ve kaynak talep ettikleri vurgulanmıştır. Bu tez, sosyal bilgiler derslerinde afet risk azaltma eğitime yönelik algı ve uygulamaların iyileştirilmesi için eğitim politikalarının ve öğretim materyallerinin geliştirilmesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Özel olarak değerlendirildiğinde, öğretmenlerin ihtiyaçlarının ve deneyimlerinin dikkate alınması, afet risk azaltma eğitiminin daha verimli ve etkili bir şekilde yaygınlaşmasını sağlayacaktır.

Sosyal Bilgiler eğitiminde doğal afetler konusu üzerine yapılan önemli çalışmalardan biri de Kılıç'ın (2019) "Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Doğal Afetler Konusunun Sarmal Sistem Yönünden Değerlendirilmesi" başlıklı tezidir. Bu araştırmanın amacı, 2018-2019 yıllarında kullanılan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan doğal afetler konusunun, eğitimde sarmal sistem yaklaşımıyla ne derece uyumlu olduğunu ortaya koymaktır. Çalışmada içerik analizi ve doküman inceleme yöntemleri uygulanmıştır. İnceleme kapsamına Milli Eğitim Bakanlığı onaylı 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ile 4, 5 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler teması ve bu tema çerçevesinde belirlenen ders kazanımları alınmıştır. Analizler sonucunda, ders kitaplarındaki etkinliklerin öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olmadığı ve aktif öğrenmeyi destekleyecek şekilde düzenlenmediği belirlenmiştir. Bu eksikliği gidermek üzere, beyin fırtınası, drama, soru-cevap, istasyon ve konuşma halkası gibi öğretim yöntemleriyle sarmal sistemin gerektirdiği biçimde öğrencilerin sürece aktif katılımını sağlayacak etkinlik önerileri geliştirilmiştir. Kendi değerlendirmem açısından, bu tür

yöntemlerin ders kitaplarına entegre edilmesi, öğrencilerin doğal afetler konusunda hem kavramsal hem de uygulamalı beceriler kazanmasını kolaylaştırarak, afet eğitiminde kalitenin gelişmesine olanak tanıyacaktır.

Erdoğan'ın (2025) “Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Afetler ve Afet Eğitimi” başlıklı yüksek lisans tezinde, sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında afetler ile afet eğitimine verilen yer detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmada, afet konularının müfredattaki bütünlüğü, ders kitaplarındaki içerik çeşitliliği ve öğretim materyallerinin yeterliliği ele alınmıştır. Araştırmanın bulguları, mevcut program ve ders kitaplarının afet eğitimini kapsama açısından kısmi eksiklikler taşıdığını, afetlerin daha sistematik ve kapsamlı şekilde müfredata entegre edilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, ders kitaplarında yer alan afet içeriklerinin öğrenci merkezli etkinliklerle desteklenmesinin öğrenme sürecini olumlu etkileyebileceği vurgulanmıştır. Erdoğan'ın çalışması, afet eğitimine ilişkin sosyal bilgiler öğretim programı ve ders materyallerinin geliştirilmesi için önemli öneriler sunmakta ve alan literatürüne katkı sağlamaktadır.

Zengin'in (2021) “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Doğal Afetlere Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: Amasya Üniversitesi Örneği” başlıklı tezinde, Amasya Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere ilişkin bilinç düzeyleri ve görüşleri derinlemesine incelenmiştir. Çalışmada, adayların afet öncesi, sırası ve sonrasında dair yapması gerekenler kategorize edilerek müfredata yönelik öneriler geliştirilmiştir. Araştırmada kuram oluşturma deseni kullanılmış ve 23 sosyal bilgiler öğretmen adayının görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Sonuçlar, öğretmen adaylarının afet eğitimi konusunda yetersiz kaldıklarını, doğal afet bilincinin yeterince bireylere aktarılamadığını ve müfredatta doğal afet konusunun daha fazla yer alması gerektiğine dair olumsuz görüşlerin var olduğunu göstermiştir. Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet eğitimine bakış açısını anlamak ve müfredat geliştirme süreçlerine ışık tutmak açısından önemli bir katkı sağlamaktadır.

Kantekin'in (2025) “Sosyal Bilgiler Eğitimi Bağlamında Bir Afet Eğitimi Programının Geliştirilmesi” adlı doktora tezinde, sosyal bilgiler dersleri kapsamında uygulanabilecek kapsamlı bir afet eğitimi programı geliştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada, mevcut öğretim programlarındaki eksiklikler ve afet eğitimi alanındaki ihtiyaçlar analiz edilerek, öğrenci merkezli ve etkinlik ağırlıklı bir program tasarlanmıştır. Ayrıca, geliştirilen programın uygulanabilirliği ve etkililiği alan uzmanları ve öğretmen görüşleriyle değerlendirilmiştir. Araştırma, afet eğitiminin sosyal bilgiler dersiyle entegre edilmesinin

öğrenci farkındalığını artırmada ve risk azaltma bilincini geliştirmede önemli bir adım olduğunu göstermiştir. Kendi değerlendirmem açısından, Kantekin'in program geliştirme çalışması, afet eğitiminin sistematik ve bilimsel temellere dayalı olarak sosyal bilgiler eğitimine entegre edilmesi adına örnek teşkil etmektedir ve bu alanda yapılacak diğer çalışmalara yol gösterici niteliktedir.

Çökün'ün (2024) "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afet Farkındalıklarının ve Afet Hazırbulunuşluklarının İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere karşı farkındalık düzeyleri ve afetlere hazırlıklı olma durumları kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmada, öğretmen adaylarının afet bilgisi, tutumları ve afet eğitime yönelik ihtiyaçları ortaya konmuştur. Elde edilen bulgular, adayların genel anlamda afet farkındalığında olumlu seviyelerde olduğunu ancak afetlere karşı hazırbulunuşluk açısından eksikliklerin bulunduğunu göstermektedir. Bu durum, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet eğitiminde daha etkili rol üstlenebilmeleri için müfredatın güçlendirilmesi ve uygulamalı eğitimlerin artırılması gerektiğine işaret etmektedir. Çökün'ün çalışması, öğretmen adaylarının afet bilinci ve hazırbulunuşluklarının artırılmasının, afet eğitimlerinin kalitesinin yükseltilmesi açısından kritik olduğunu vurgulamaktadır.

Konuya ilişkin önemli çalışmalardan biri de Demirhan'ın (2021) "Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Eğitimi ve Yönetimine İlişkin Öğretmen Görüşleri" adlı tezidir. Bu araştırmanın temel amacı, sosyal bilgiler dersinde afet eğitimi ve yönetimi konusundaki öğretmen görüşlerini belirlemektir. Özellikle deprem gibi Türkiye'de yaygın ve yıkıcı etkileri olan bir afet türü üzerine odaklanılmıştır. Çalışmada öğretim sürecinde kullanılan yöntem, teknik ve materyaller incelenmiş; ayrıca sosyal bilgiler ders kitabının afet eğitime yönelik yeterliliği değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada, Elâzığ ilinde görev yapan 12 sosyal bilgiler öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve veriler betimsel analizle değerlendirilmiştir. Bulgular, öğretmenlerin genellikle anlatım yöntemini tercih ettiğini ve akıllı tahta gibi teknolojik araçları materyal olarak kullandığını göstermektedir. Bununla birlikte, öğretmenler ders kitaplarında afet konusunun yeterince işlenmediğini, ders saatlerinin artırılması gerektiğini ve özellikle uygulamalı eğitime daha fazla önem verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu sonuçlar, sosyal bilgiler derslerinde afet eğitiminin daha etkili ve kapsamlı hale getirilmesi için müfredat ve öğretim materyallerinde iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Kendi görüşümce, öğretmenlerin dile getirdiği bu

eksiklikler dikkate alınarak, daha aktif ve katılımcı öğretim yöntemlerinin kullanılması afet bilincinin güçlendirilmesinde önemli bir kritik bir işlev görecektir.

2.4.2. Makaleler

Sosyal Bilgiler eğitiminde doğal afetlere ilişkin yapılan önemli çalışmalardan biri Yetişensoy, Kuzey ve Değirmenci'nin (2019) "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Bilinci ve Eğitimi" adlı makalesidir. Bu çalışmada, yenilenmiş Sosyal Bilgiler ders kitaplarının afet bilinci ve eğitime nasıl yer verdiği incelenmiştir. Çalışmada, 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde kullanılan 4 ila 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metinler ve görseller afet bilinci açısından değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme deseni benimsenmiş ve elde edilen veriler içerik analizi yoluyla yorumlanmıştır. Bulgulara göre, ders kitaplarında afetlerle ilgili çeşitli görseller ve açıklayıcı metinler yer almakta, bu içeriklerin öğrencilere afet farkındalığı kazandırmayı amaçladığı görülmektedir. Ayrıca, kitaplarda özellikle Türkiye'de sık rastlanan afet türlerine, özellikle depreme daha fazla vurgu yapıldığı tespit edilmiştir.

Bartın Savran ve Çetin (2024) "Tarihsel Bağlamda Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Doğal Afet Kavramının İncelenmesi" başlıklı çalışmada, sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal afet kavramının tarihsel gelişimi ve programlara yansımaları incelenmiştir. Araştırma, afet konusunun programlarda nasıl ele alındığı ve zaman içinde bu yaklaşımlarda meydana gelen değişiklikleri ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışmada, doğal afetlerle ilgili kavramların öğretim programlarında giderek daha fazla yer bulmasına rağmen, içeriklerin zaman zaman yetersiz kaldığı belirtilmiştir.

Sosyal Bilgiler eğitiminde doğal afetlere ilişkin önemli çalışmalardan biri de Önal'ın (2019) "Temel Eğitim Ders Kitaplarında Afet Olayları İle İlgili Kavramlarda Görülen Eksiklikler" başlıklı makalesidir. Bu çalışmada, lise ve ortaokul öncesi temel eğitimde yer alan doğal afet konularının ders kitaplarında nasıl işlendiği incelenmiştir. Özellikle, doğal afetlere ilişkin kavramların, olguların ve görsellerin ders kitaplarında yer alma biçimindeki farklılıklar ve hatalar araştırılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kapsamında doküman incelemesi ve içerik analizi uygulanmıştır. Çalışma sonuçları, ilköğretim ders kitaplarında doğal afetlerle ilgili bilgi ve görsellerin eksik ve kimi durumlarda yanlış olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, ders kitaplarının hazırlanması sürecinde daha

titiz davranılması ve doğru, eksiksiz bilgilerle desteklenmiş materyallerin kullanılmasının önemi vurgulanmaktadır.

Şulek ve Aktın (2023) tarafından yapılan Sosyal Bilgiler Eğitiminde Doğal Afetler” başlıklı çalışmada, sosyal bilgiler derslerinde doğal afetlere ilişkin içeriklerin ele alındığı görülmektedir. Araştırma, afet konularının müfredatta yer almasının gerekliliğine dikkat çekerken, mevcut eğitim materyallerinin bu alanda yetersiz kaldığını ortaya koymuştur. Çalışmada, doğal afetlerin öğrencilere etkili ve kapsamlı bir biçimde aktarılması için ders içeriklerinin geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Sarıkoca ve Topçu (2024) tarafından yapılan “Sosyal Bilgiler Ve Doğal Afetler” başlıklı çalışmada, sosyal bilgiler derslerinde doğal afetlerin işleniş biçimi ve bu konuda verilen eğitimin kapsamı ele alınmıştır. Araştırmada, doğal afetlerin eğitim programları ve ders kitaplarındaki temsiline yönelik değerlendirmeler yapılmış, özellikle Türkiye’de sık karşılaşılan afet türlerine odaklanıldığı vurgulanmıştır. Çalışma, afet eğitiminde öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve farkındalığın artırılması açısından sosyal bilgiler derslerinin önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Gezer ve Şahin’in (2018) yaptığı “*Deprem Eğitimi: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Depreme İlişkin Bilgi Düzeyleri.*”ne yönelik araştırma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının deprem konusundaki bilgi düzeylerini belirlemeye odaklanmıştır. Çalışmada, öğretmen adaylarının depremle ilgili temel kavramları, alınması gereken önlemleri ve afet anındaki davranış biçimlerini ne ölçüde bildikleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının deprem bilinci genel olarak orta düzeyde olmakla birlikte, özellikle pratik önlemler ve afet sonrası yapılması gerekenlerle ilgili bilgi eksikliklerinin bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, sosyal bilgiler eğitimi sürecinde deprem ve diğer afet konularına yönelik bilgilerin artırılması ve daha etkin eğitim yöntemlerinin uygulanmasının gerekliliğini göstermektedir. Ayrıca, çalışmada öğretmen adaylarının deprem eğitimiyle ilgili program ve materyallere daha fazla erişim imkânına sahip olmalarının, bilgi düzeylerinin yükselmesine olumlu katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Varol’un (2019) çalışması olan “Afet yönetimi, afet eğitimi ve afet farkındalığı: Amerika örneği”, Amerika Birleşik Devletleri örneğinde afet yönetimi, afet eğitimi ve afet farkındalığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, afetlere karşı hazırlıklı olmanın, bilinçlendirme ve eğitim faaliyetlerinin etkinliği üzerinde durulmuş, afet eğitim programlarının toplumun genelinde farkındalık artırmada önemli bir rol oynadığı

vurgulanmıştır. Ayrıca, afet yönetimi süreçlerinde eğitim ve farkındalık düzeylerinin yükseltilmesinin afetlere müdahale ve zarar azaltma kapasitesini doğrudan etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, Türkiye’de sosyal bilgiler derslerinde afet eğitiminin geliştirilmesi açısından da önemli çıkarımlar sunmakta, eğitim programlarının ve öğretim materyallerinin afet bilinci oluşturacak şekilde düzenlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Özer ve Zenginer’in (2024) “Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Doğal Afet Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi” başlıklı araştırması, öğretmen adaylarının doğal afetlere karşı sahip oldukları bilgi, tutum ve becerilerin değerlendirilmesine odaklanmıştır. Çalışmada, öğretmen adaylarının afet okuryazarlığı düzeylerinin çeşitli faktörlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiş; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere ilişkin bilgi ve farkındalıklarının artırılması için eğitim programlarında bu konuda daha kapsamlı ve uygulamalı içeriklere yer verilmesinin önemi vurgulanmıştır. Araştırma sonuçları, afet okuryazarlığının güçlendirilmesinin sadece bireysel hazırlık için değil, aynı zamanda afetlerin toplum üzerindeki etkilerinin azaltılmasında da kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler öğretim programları ve ders materyallerinin afet eğitimi açısından yeniden düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Başbüyük ve Pala’nın (2023) “Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya Dersi Öğretim Programları Kazanımlarının Afet Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışması, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde yer alan bu üç dersin öğretim programlarının afet eğitimi bağlamında değerlendirildiği bir araştırmadır. Çalışmada, ilgili ders programlarının kazanımları sistematik bir şekilde analiz edilmiş ve afet bilincinin kazandırılması açısından programlarda var olan güçlü ve zayıf yönler ortaya konmuştur. Araştırma bulguları, afet eğitiminin müfredatta yer almasına rağmen, içeriklerin zaman zaman yetersiz ve yüzeysel kaldığını göstermiştir. Bu nedenle, afet farkındalığını artırmak amacıyla kazanımların daha kapsamlı ve öğrenci merkezli etkinliklerle desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, afet eğitiminin disiplinler arası bir yaklaşımla güçlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, örneklem grubu, veri toplama teknikleri ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, 2021 ve 2024 yıllarına ait 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan afet eğitimi içerikleri nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Doküman analizi, sosyal bilimler, eğitim bilimleri ve sağlık alanlarında araştırma ve inceleme süreçlerinde sıkça kullanılmaktadır ve nitel araştırma yöntemleri arasında önemli bir yer tutmaktadır (Şahin, 2016). Temel olarak, belge veya dokümanların sistematik bir şekilde incelenmesiyle ilişkili olan bu yaklaşım, verilerin anlam kazanmasını sağlamak amacıyla farklı kaynaklardan gelen belgeleri anlamayı ve yorumlamayı içerir (Karataş, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2022). Özellikle, belgelerin sunduğu içeriğin analiz edilmesi, katılımcıların bağlamı hakkında derinlemesine bilgi edinilmesine olanak tanır ve bu bağlamda araştırmacılara kapsamlı veriler sunar (Özçelik ve Bağlama, 2021).

3.2. Araştırmanın Dokümanları

Bu çalışmanın dokümanlarını öğretim programı olarak;

- ✓ 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıf) ile
- ✓ 2024 yılında yine Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024

2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını temel alarak hazırlanan ders kitabı amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme yöntemi ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan ve öğretmenler tarafından yaygın kullanılan EBA (Eğitim Bilişim Ağı) çevrimiçi sosyal eğitim platformunda yer alan Sosyal bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Tipik durum örneklemesinde “amaç, ortalama durumları çalışarak belirli bir alan hakkında bilgi sahibi olmak veya bu alan, konu, uygulama veya yenilik konusunda yeterli bilgi sahibi olmayanları bilgilendirmektir” (Patton, 1987’ Akt., Yıldırım ve Şimşek, 2022, s. 110).

Tipik durum örnekleme ile belirlenen araştırmanın ders kitapları 2021-2022 eğitim-öğretim yılında okutulmak üzere basılmış olan aşağıdaki ders kitabıdır.

- ✓ Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk S. (2021). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. S. Elmacı, A. Altun & A. Beldağ, (Ed.). MEB Yayınları.

2024 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı temel alınarak hazırlanan 5. sınıf ders kitabı amaçlı örnekleme yöntemlerinden "aşırı ve aykırı durum örnekleme" ile belirlenmiştir. Bu yöntem, tek bir duruma odaklanarak derinlemesine ve ayrıntılı veri elde etmeyi mümkün kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2022, s. 136). Bu doğrultuda, EBA'da yer alan ve 2024 öğretim programı esas alınarak aynı yazar grubu tarafından hazırlanan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 1 ve 2 seçilmiştir. Söz konusu ders kitaplarının hem güncel öğretim programına dayalı olması hem de tek bir yazar grubunun ürünü olması, bu örnekleme yönteminin tercih edilmesinde etkili olmuştur. Bu sayede, sınırlı bir örneklem üzerinden daha nitelikli ve derinlemesine analiz yapılabilmesi hedeflenmiştir.

2024-2025 yılından itibaren okutulmak üzere basılmış olan;

- ✓ Gökhan, C. O., Yılmaz, F. G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, S.T., Yabansu, Y. (2024). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı 1. Kitap. F. Torun, İ, Turan, H. Kılıç (Ed.), MEB Yayınları.
- ✓ Gökhan, C. O., Yılmaz, F. G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, S.T., Yabansu, Y. (2024). 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı 2. Kitap. F. Torun, İ, Turan, H. Kılıç (Ed.), MEB Yayınları.

3.3. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmada ders kitabından ve programlardan toplanan veriler, betimsel analiz tekniğine dayalı olarak analiz edilmiştir. Dokümanların analizinde kullanılan betimsel analizin amacı, elde edilen bulguların düzenlenerek bu bulguları, yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek 2006). Afet bilinci ve eğitime yönelik SBDÖP'lerde ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki ifadeler ve içerikler araştırma Çalışmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ve 5. Sınıf ders kitapları betimsel olarak analiz edilmiştir.

Betimsel analiz, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir veri analiz yöntemidir. Genel olarak, belirli bir konu veya verinin tanımlanmasına, sınıflandırılmasına ve yorumlanmasına olanak tanır. Bu yöntem, araştırmacıların sosyal, psikolojik veya eğitimle ilgili konulara dair derinlemesine içgörüler elde etmesine yardımcı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2022).

Betimsel analizin temel amacı, inceleme altındaki fenomenin genel özelliklerini ve örüntülerini sistematik bir biçimde açığa çıkarmaktır (Creswel, 2013). Betimsel analiz sayesinde araştırmacılar, belirli bir alandaki eğilimlerin ve sonuçların nasıl oluştuğuna dair sistematik bir çerçeve oluşturabilmektedir (Yılmaz, Ablak ve Akpınar, 2022).

Analiz sürecinde, aşağıda belirtilen tematik bileşenler doğrultusunda bir betimsel analiz çerçevesi oluşturulmuştur:

1. Öğretim Programlarına Yönelik Temalar (2018 ve 2024)

- Özel amaçlarda afet eğitimi
- Uygulama esaslarında afet eğitimi
- Kazanımlar/öğrenme çıktılarında afet eğitimi
- Afet eğitiminde işe koşulan beceri ve değerler
- Afet eğitiminde öğrenme-öğretme uygulamaları

2. Ders Kitaplarına Yönelik Temalar (2018 ve 2024, 5. Sınıf)

- Afet ve afet eğitimine ilişkin kavramlar
- Afet türlerine ilişkin görseller
- Afet türlerine yönelik etkinlikler (sorular ve performans ödevleri)

Bu temalar, hem öğretim programlarının hem de ders kitaplarının afet eğitimine ilişkin analizinde kullanılmak üzere tematik bir çerçeve olarak yapılandırılmıştır. Dokümanlardan elde edilen veriler bu çerçevede sistematik olarak incelenmiş, okunup düzenlenmiş, anlamlı kategoriler altında sunulmuştur. Bulgular, doğrudan program metinlerinden ve ders kitaplarından alınan alıntılarla desteklenmiş, betimlenmiş ve açıklanmıştır. Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve karşılaştırılması yoluyla analiz derinleştirilmiş; bu yolla afet eğitimi bağlamında 2018 ve 2024 programlarının ve ders kitaplarının benzer ve farklı yönleriyle ortaya konmuştur.

3.4 Geçerlilik ve Güvenirlik

Bu araştırmada, verilerin inandırıcılığını, aktarılabilirliğini ve tutarlılığını artırmak amacıyla çeşitli geçerlilik ve güvenirlilik stratejilerinden yararlanılmıştır. Veri analizi sürecinde çoklu analizci üçgenlemesi kullanılmıştır. Patton’a (2014, s. 560) göre, analizcilerin üçgenlemesi, “iki veya daha fazla kişinin aynı nitel veriyi bağımsız olarak analiz etmesi ve bulgularının karşılaştırılması” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, araştırmanın tutarlılığını ve

yorumsal güvenirliğini artırmak amacıyla, iki araştırmacı verileri bağımsız olarak analiz etmiş ve bulgular üzerinde uzlaşma sağlanmıştır (Patton, 2014). Araştırmada hem ğretim programı belgeleri hem de ders kitapları olmak üzere birden fazla veri kaynağından yararlanılmıştır. Bu durum, veri kaynağı çgenlemesi (data triangulation) yoluyla elde edilen bulguların geçerliliğini artırmıştır (Patton, 2014, s. 560). Araştırmada kullanılan tematik çerçevenin ve kodlama şemasının kapsam geçerliliğini sağlamak için alanında uzman iki akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlardan alınan dönütler doğrultusunda analiz kategorilerinde gerekli revizyonlar yapılmıştır. Bu yöntem, nitel araştırmalarda içerik geçerliliğini artırmak amacıyla sıkça önerilmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2022). Bulguların sunumunda, ğretim programı ve ders kitaplarından yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Doğrudan alıntılar, verilerin yorumlanmasında araştırmacı öznelliğini sınırlayarak bulguların inandırıcılığını artırmaktadır (Merriam, 2013).

4. BULGULAR

Bu bölümde, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitime yönelik elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda yapılandırılmış ve sistematik bir biçimde sunulmuştur.

4.1. Birinci Alt Problem 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Afet Eğitimi ve Bilincine Yönelik Bulgular

Bu bölümde, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018) ile Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) (MEB, 2024), afet eğitimi ve bilinci bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiş; elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

4.1.1. 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Afet Eğitime Yönelik Özel Amaçlar Açısından Karşılaştırılması

Tablo 4.1 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının “özel amaçlar” bağlamında afet eğitime yönelik karşılaştırması

Programlar	Özel Amaçlar
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın (MEB, 2018)	- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeler. - Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri. - Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri (MEB, 2018, s. 8).
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 (MEB, 2024)	- Yaşadığı çevrenin ve ülkemizin doğal çevre özelliklerini tanımaları, doğa ve insan arasındaki etkileşimi çözümlemeleri ve doğal kaynakları koruma sorumluluğuna sahip olmaları. - Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngöründe bulunmaları. - Toplumsal rollerine ilişkin bilgi sahibi olmaları ve toplumsal birliğin sürdürülmesine katkıda bulunmaları (MEB, 2024, s. 42).

2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları (SBDÖP), öğrencilerin afet bilinci geliştirmeleri açısından farklı düzeylerde hedefler içermektedir. 2018 programı incelendiğinde, afet eğitime ilişkin doğrudan bir amaca yer verilmediği görülmektedir. Bunun yerine, öğrencilerin yaşadıkları çevreyi tanımaları, insan-doğa etkileşimini kavramaları, toplumsal sorunlara çözüm üretmeleri ve küresel duyarlılık geliştirmeleri

gibi genel beceriler üzerinden dolaylı bir katkı sağlanmaktadır. Bu durum, 2018 programının afet eğitime yönelik yaklaşımının örtük ve sınırlı olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, 2024 SBDÖP afet eğitimi konusunda daha sistemli ve açık bir yaklaşım benimsemektedir. Programın özel amaçlarında, öğrencilerin yaşadıkları çevre ve doğal kaynaklara ilişkin bilinç geliştirmeleri, afetlerin etkilerinin azaltılmasına yönelik öngörülerde bulunmaları ve toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri açıkça vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, afet eğitimi programın temel bileşenlerinden biri hâline gelmiş ve yalnızca bilgi kazandırmakla sınırlı kalmayıp, davranışsal ve duyuşsal alanlara da hitap eden bir yapıya kavuşmuştur. Her iki program karşılaştırıldığında, 2024 öğretim programının afet eğitime yönelik daha bütüncül, yapısal ve uygulamaya dönük bir anlayışla hazırlandığı söylenebilir. Öğrencilerin afetler karşısında yalnızca farkındalık kazanması değil, aynı zamanda aktif yurttaşlık rollerini üstlenmeleri ve çözüm üretmeleri hedeflenmiştir. Bu yönüyle, 2024 programı afet bilincinin sistematik olarak kazandırılması bakımından 2018 programına kıyasla daha yapılandırılmış ve işlevsel bir model sunmaktadır.

4.1.2. 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Afet Eğitime Yönelik Uygulama Esasları Açısından Karşılaştırılması

2018 SBDÖP’de “Programın Uygulama Esasları” başlığı altında yapılandırılmış, ayrı ve sistematik bir bölüm yer almamaktadır. Program genelinde hedef, kazanım, değer ve becerilere yer verilmiş olsa da öğretim sürecinin nasıl uygulanacağına dair detaylı açıklamalar bulunmamaktadır. Afet eğitimi bağlamında ise, doğrudan bir yapılandırma yerine; coğrafi çevreyi tanıma, insan-doğa ilişkisi ve toplumsal sorunlara duyarlılık gibi temalara bağlı dolaylı kazanımlar aracılığıyla konuya değinilmiştir. Bu durum, afet eğitime yönelik uygulamaların sistematiklikten uzak ve yüzeysel kalmasına neden olmaktadır.

2024 SBDÖP Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli programında yer alan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın Uygulanmasına İlişkin Esaslar” başlığı altında, afet eğitimiyle doğrudan ilişkilendirilebilecek çeşitli maddeler bulunmaktadır. Aşağıda sıralanan bu maddeler, öğrencilere afet bilinci kazandırmayı destekleyecek ve bu bilincin kalıcı hale gelmesine katkı sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır:

Madde 1:

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda öğretim programlarının temel öğeleri, "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni"nin benimsediği ilke ve yaklaşımlarla bu modelin bileşenlerine göre şekillendirilmiştir. "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni" Sosyal Bilgiler Dersi'nin öğrenme-öğretme süreçlerinin planlanması, öğrenme-öğretme uygulama ve yaşantılarının tasarlanması, ölçme ve değerlendirme süreçlerinin planlanması ile hazırlanacak materyal ve kitap yazım süreçleri için atıf kaynak olarak kullanılacaktır. Tüm eğitim ve öğretim süreçleri ile kitap ve materyallerin tasarım süreci "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni"nde yer alan öğrenci profilinin gelişimini destekleyecek şekilde planlanmalı ve yürütülmelidir. Türkçemizin doğru ve etkili kullanılmasına, öğrencilerin söz varlığının ve dil becerilerinin geliştirilmesine özen gösterilmelidir (MEB, 2024, s. 5):

Bu madde doğrultusunda, 2024 SBDÖP'nin afet eğitimi ile ilgili hedefleri, "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" çerçevesinde şekillenmiştir. Modelin öngördüğü öğrenci profili; aktif katılımcı, çevresine duyarlı ve sorumluluk sahibi bireylerdir. Afetlerin, tüm insanlığı etkileyen evrensel bir sorun olduğu düşünülürse, bu tür değerlerin öğrencilere erken yaşlardan itibaren kazandırılması, duyarlılık gelişimi açısından oldukça önemlidir. Öğrencilerin sadece bilgiyle donatılması değil; aynı zamanda sosyal sorumluluk bilinciyle hareket etmeleri de amaçlanmaktadır.

Madde 3:

Araştırma, inceleme ve sorgulama gibi bilimsel faaliyetler; disiplinler arası ve bağlam temelli bir yaklaşımla zümre öğretmenler kurulu tarafından planlanmalı ve işletilmelidir (MEB, 2024, s. 5).

Afetler doğaları gereği disiplinler arası bir konudur. Bu nedenle, bu madde doğrultusunda hazırlanacak afet temelli içerikler; coğrafya, tarih, çevre eğitimi, vatandaşlık bilgisi gibi alanlarla ilişkilendirilerek öğretime entegre edilmelidir. Bu bütüncül yaklaşım, öğrencilerin hem afetlerin geçmişten günümüze etkilerini analiz etmesini hem de çözüm üretici düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar. Böylelikle öğrenci, sadece bilgi alan değil; bilgi üreten ve kullanan birey haline gelir.

Madde 4:

Öğrenme alanlarının işleniş sırası ve öğrenme alanlarına ayrılan süre öğretim programında belirlenmiştir. Bu bağlamda zümre öğretmenleri derslerini planlarken öğrenci düzeylerini ve çevresel şartları dikkate almalıdır (MEB, 2024, s. 5).

Bu madde, afet eğitiminin yerel koşullar bağlamında uyarlanarak işlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle afet riski yüksek bölgelerde yaşayan öğrenciler için, bulundukları çevrenin riskleri ile doğrudan ilişkili ders içeriklerinin oluşturulması önem arz etmektedir. Bu sayede öğrenci, yaşadığı yerin potansiyel risklerini fark eder; bu

risklere karşı önlem alma bilinci geliştirir ve çevresiyle paylaşabileceği uygulamaya dönük fikirler üretir.

2018 programı ile karşılaştırıldığında, 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın afet eğitimine yaklaşımı daha planlı, işlevsel ve duyarlılığı önceleyen bir yapı sergilemektedir. 2024 programında sadece bilişsel hedefler değil; aynı zamanda tutum, değer ve becerilere dönük hedefler de bütüncül olarak ele alınmaktadır. Uygulama esaslarının detaylandırılması, öğretmenlerin afet eğitimi süreçlerini planlarken rehberlik alabilecekleri açık ve sistemli bir yapı sunmaktadır. Böylece öğrencilerin afetlere karşı hazırlıklı, eleştirel düşünen, toplumsal sorumluluk taşıyan bireyler olarak yetişmeleri desteklenmektedir.

4.1.3 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Afet Eğitimine Yönelik Kazanım, Beceri, Değerler ve Öğrenme-Öğretme Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması

2018 ve 2024 SBDÖP'lerin afet eğitimine yönelik kazanım, beceri ve değerler açısından karşılaştırılmasına ilişkin bulgulara Tablo 4.2'de yer verilmektedir.

Afet eğitimine yönelik kazanım, beceri ve değerler

Tablo 4.2 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının afet eğitimine yönelik kazanım/öğrenme çıktısı, beceri ve değerler açısından karşılaştırılması

Programlar	Öğrenme Alan	Kazanım/Öğrenme Çıktısı ve Süreç Bileşenleri	Değer	Beceri
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın (MEB, 2018)	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	Doğal çevreye duyarlılık, Dayanışma	Harita okuryazarlığı, Çevre okuryazarlığı, Gözlem

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 (MEB, 2024)	Evimiz Dünya	“SB.5.2.3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme a) Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlik planı yapar. b) Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik hazırladığı farkındalık etkinliğini uygular. c) Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik hazırladığı farkındalık etkinliğini değerlendirir.”	Duyarlılık	Alan Becerisi Sosyal Katılım-Fikri eyleme dönüştürme Okuryazarlık Becerileri Bilgi okuryazarlığı, Dijital okuryazarlık, Görsel okuryazarlık Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri İletişim, İşbirliği Eğilimler Sistematik olma
--	--------------	---	------------	---

Tablo 4.2 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın 5. sınıf düzeyinde, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan “5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular” kazanımı ile öğrencilerin yalnızca sonuç odaklı bir bakış açısı kazanmaları değil, aynı zamanda afet ve çevre sorunlarının nedenlerini sorgulayarak neden-sonuç ilişkisi kurmaları amaçlandığı görülmektedir. Aynı öğrenme alanında yer alan “5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar” kazanımı ise, öğrencilerin doğal afetleri yalnızca fiziksel yıkımlar olarak değil, toplumsal yapı ve sosyal ilişkileri etkileyen olgular olarak kavramalarını hedeflemektedir. Her iki kazanımda da “doğal çevreye duyarlılık” ve “dayanışma” değerlerine vurgu yapılırken; “harita okuryazarlığı”, “çevre okuryazarlığı” ve “gözlem” gibi becerilerin geliştirilmesi beklenmektedir.

2024 SBDÖP Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre “Evimiz Dünya” öğrenme alanı içerisinde “SB.5.2.3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme” öğrenme çıktısı ve süreç bileşenleri kapsamında, öğrencilerin yaşadıkları ilde karşılaşılabilecek afet türlerine ilişkin farkındalık oluşturmaları, bu doğrultuda etkinlik planlamaları, uygulamaları ve değerlendirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrenciler, bilgiyi günlük yaşamla ilişkilendirerek işlevsel hâle getirmekte ve deneyim temelli öğrenme sürecine katılmaktadır. Bu öğrenme çıktısına yönelik alan becerisi olarak “Sosyal Katılım” becerisi öne çıkmakta; bu beceri, özellikle “fikrini eyleme/ürüne dönüştürme” bütünlük becerisiyle desteklenmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metin’inde bu

sürecin bileşenleri sırasıyla “konu/sorun/durumu fark etmek (SBAB5.3.SB1)”, “konu/sorun/duruma ilişkin benzer deneyimleri incelemek (SBAB5.3.SB2)” ve “konu/sorun/duruma ilişkin fikir/çözüm üretmek (SBAB5.3.SB3)” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2024b, s. 71). Bu bağlamda öğrenci, sadece gözlem yapan değil, aynı zamanda çözüm odaklı düşünen ve topluma katkı sağlayan bir birey olma yolunda yönlendirilir. Ayrıca, söz konusu öğrenme çıktısı “Kavramsal Beceriler” kategorisinde yer alan “sistematiik olma” eğilimiyle bütünleşerek, öğrencinin afetlerle ilgili daha yapılandırılmış, somut ve işlevsel bilgiye ulaşmasını ve bu bilgiyi çözüm üretme sürecine dâhil etmesini sağlar. Böylece öğrenci, doğrudan sunulan hazır bilgiyle yetinmeyip, kendi öğrenme sürecini yapılandırarak aktif bir öğrenen konumuna geçmektedir.

Öğrenme-öğretme uygulamaları

Programda yer alan “Öğrenme-Öğretme Uygulamaları” başlığı incelendiğinde, öğrencinin aktif, sorgulayan ve üretken bir öğrenen olarak konumlandırıldığı görülmektedir. Bu başlık altında, yalnızca bilginin aktarımı değil; bilginin kullanılması, değerlendirilmesi ve toplumsal yaşama uyarlanması amaçlanmaktadır. Öğrencinin anlamlandırma becerilerini geliştirmeye yönelik bir anlayış benimsenmiş; öğretim süreci, bilişsel etkinliklerin ötesinde sosyal sorumlulukla bütünleştirilmiştir. Programda sunulan uygulama örneğinde, öğrencilerin yaşadıkları bölgede meydana gelme olasılığı bulunan afet türlerine yönelik bir etkinlik planlamaları; bu planı okul ortamında (sınıf ortamı, koridorlar, bahçe vb.) ya da çevrim içi platformlarda sunarak akranlarından geri bildirim almaları hedeflenmektedir. Bu süreçte, öğrencinin yalnızca yaratıcı bir fikir üretmesi değil, aynı zamanda fikirlerini organize edebilmesi, başkalarının görüşlerini dikkate alarak geliştirebilmesi ve paylaşabilmesi beklenmektedir. Etkinliğin uygulanması aşamasında ise, AFAD gibi doğal afetlerle ilgili resmî kurumların güncel raporları ve verilerinin kullanılması önerilmektedir. Bu öneri, öğrencinin bilgiye erişim sürecinde doğru ve güvenilir kaynakları kullanma alışkanlığını kazandırmayı hedeflemektedir. Böylece öğrenci, afet bilgisine sadece teorik düzeyde ulaşmakla kalmayıp, aynı zamanda bilgiyi eleştirel bir süzgeçten geçirerek yapılandırmaktadır.

Verilen yazılı ve görsel kaynaklar üzerinden yaşanan ildeki doğa olaylarının insanların etkisi ile afete dönüşme riskleri öğrenciler tarafından belirlenir (OB1, OB4). Bu süreçte dijital kaynaklardan, örnek olaylardan ve AFAD İl Afet Risk Azaltma Planı’ndan yararlanılabilir (OB2, SDB2.2, E3.7). Öğrencilerden performans görevi kapsamında afetlerin etkilerini azaltmak amacıyla afet öncesi yapılması gerekenlere yönelik duyarlılık değeri kapsamında grup çalışması yoluyla bir farkındalık etkinlik planı hazırlamaları istenir (D5.3). Farkındalık etkinlik

planlarının tasarımında, afet bilincine sahip olmanın afetlerin etkilerini azaltmadaki rolünü göz önünde bulundurmaları vurgulanır (SDB2.2, E3.7). Gruplar tarafından hazırlanan farkındalık etkinlikleri ile ilgili sunum, resim, afiş veya posterler hazırlanır. Bunlar sınıf ortamı, çevrim içi ortamlar, okul panoları, okul bahçesi veya koridorunda paylaşılır ve uygun ortamlarda uygulanır (SDB2.1, SDB2.2.). Bu süreçte afet ve acil durumlarda bilgi kirliliğini önlemek amacıyla güvenilir bilgi kaynaklarının neler olduğu açıklanır. Gruplara afet farkındalık etkinliklerine yönelik öğretmenleri ya da akranları tarafından yazılı veya sözlü olarak geri bildirimler verilir. Bu bildirimler doğrultusunda gruplar tarafından yeniden düzenlenen farkındalık etkinlikleri (SDB2.1) bütüncül dereceli puanlama anahtarı veya derecelendirme ölçeğiyle değerlendirilebilir (MEB, 2024, s.44).

Programda, değerlendirme sürecine yönelik olarak “dereceli puanlama anahtarı” (rubrik) önerilmektedir. Bu yöntem, öğrencilerin yalnızca sonuç ürünlerine değil, öğrenme süreçlerine odaklanılarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Süreç odaklı değerlendirme yaklaşımı, öğrencinin gelişimsel olarak izlenmesini ve değerlendirme sürecinin öğretici işlev görmesini mümkün kılmaktadır. Bu yönüyle, programda yer alan öğrenme-öğretme uygulamaları, afet eğitiminin hem bilişsel hem de duyuşsal boyutunu içerecek şekilde bütüncül bir yaklaşımla tasarlanmıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, afet eğitimine yönelik içeriğiyle daha kapsamlı, zengin, işlevsel ve çağdaş bir yaklaşım sunmakta; 2018 programı ise afet konularına daha sınırlı ve dolaylı bir perspektiften yaklaşmaktadır. Bu durum, afet eğitiminin güncel toplumsal ihtiyaçlara yanıt verebilmesi açısından 2024 programını daha güçlü ve uygulanabilir kılmaktadır.

4.2. İkinci Alt Problem 2021 ve 2024 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimi Konularının Yer Alma Durumuna İlişkin Bulgular

Bu bölümde 2021 ve 2024 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan afet ve afet eğitimine ilişkin kavramlar, afet türlerine ilişkin görseller ve afet türlerine yönelik etkinlikler (soru ve performans ödevleri) başlıklar halinde sunulmuştur.

4.2.1 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Doğal Afetler ile İlgili Kavramlara Yönelik Bulgular

2021 ve 2024 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet kavramlarına ilişkin bulgulara Tablo 3’te yer verilmektedir.

Tablo 4.3 2021 ve 2024 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında (SBD) afet kavramları

Kavram	Tanım	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı
Afet	Doğal afetler; can ve mal kaybına neden olan deprem, sel, heyelan, erozyon gibi doğal olaylardır.	✓	
	Afetler; insanlar için maddi ve manevi kayıplara neden olan, yaşamı olumsuz etkileyen, doğa veya insan kaynaklı olaylardır.		✓
Deprem	Yer kabuğundaki ani kırılmalarla ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar hâlinde yayılarak yer yüzeyini sarsmasına deprem denir.	✓	
	Deprem, yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi ile oluşan sarsıntılardır.		✓
Sel	Aşırı yağışlar ve eriyen kar sularının neden olduğu su baskınlarıdır.	✓	
	Sel; aşırı yağışlar veya karın hızla erimesi sonucu ani, büyük ve düzensiz su akıntılarının meydana gelmesidir.		✓
Hortum	-	-	
	Hortum, ani hava değişimlerine bağlı olarak oluşan şiddetli rüzgârlardır.		✓
Obruk	-	-	
	Obruk, erozyon ve kuraklığın artması gibi doğal sebepler yanında madencilik ve aşırı sulama gibi insan faaliyetleri sonucu da oluşabilir.	✓	
Çığ	Eğimli yamaçlarda tutunamayan kar kütlelerinin yuvarlanarak büyümesiyle meydana gelir.	✓	
	Çığ, dağlık ve engebeli yamaçlarda tutunamayan kar kütlelerinin aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir.		✓
Kaya Düşmesi /Heyelan	Yağışın fazla olduğu yerlerde, dik yamaçlardan aşağıya doğru toprak örtüsünün kaymasıdır.	✓	
	Kaya düşmesi ya da heyelan, eğim ve yağışın fazla olduğu dik yamaçlarda toprağın veya kayaların aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir.		✓
Orman Yangını	Yıldırım düşmesi ya da kuru otların yüksek sıcaklık nedeniyle tutuşması bazen de insanların yaptığı hatalar sonucu meydana gelen afet	✓	
	Orman yangını, doğal ya da insani sebeplerle ortaya çıkarak ağaçların ve bitki örtüsünün kısmen veya tamamen yanmasıdır.		✓
Erozyon	Su veya rüzgâr gibi dış etkenlerle toprak örtüsünün aşındırılarak başka alanlara taşınmasıdır.	✓	
	Erozyon, toprağın üst tarafındaki verimli kısmın su ve rüzgâr etkisiyle taşındığı bir afettir.		✓
Yıldırım Düşmesi, Çölleşme, Afad		-	-
Toplam	12	7	9

Tablo 4.3 incelendiğinde, afet kavramlarına ilişkin toplam 12 temel kavramın (afet, deprem, sel, hortum, obruk, çığ, kaya düşmesi/heyelan, orman yangını, erozyon, yıldırım

düşmesi, çölleşme, AFAD) belirlendiği görülmektedir. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ni esas alan Sosyal Bilgiler ders kitabında bu kavramlardan yıldırım düşmesi, çölleşme ve AFAD dışındaki 9 kavrama yer verildiği tespit edilmiştir. Bu durum, güncel ders kitabının afet farkındalığına yönelik içeriklerde önemli bir çeşitliliğe ve kapsayıcılığa sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle deprem, sel, çığ, kaya düşmesi/heyelan, orman yangını gibi Türkiye’de sıkça karşılaşılan afet türlerine yer verilmiş olması, öğrencilerin yaşadıkları çevrede karşılaşılabilecekleri riskleri tanımalarına ve bu risklere yönelik bilinç geliştirmelerine katkı sağlayabilecek niteliktedir. Bu yönüyle, 2024 Sosyal Bilgiler ders kitabı, afet eğitimi bağlamında öğrencilerin bilgi ve farkındalık düzeylerini artırmaya yönelik olumlu bir yaklaşım sergilemektedir.

Ders kitabındaki kavramlar incelendiğinde 2021 basımlı Sosyal Bilgiler kitabındaki “afet” tanımında; afetlerin doğal olaylardan dolayı gerçekleştiği vurgulanırken, insan kaynaklı olabileceğine vurgulanmamaktadır. 2024 basımında ise; doğa ve insan kaynaklı olabileceği şeklinde ele alınmaktadır. “Deprem” kavramının tanımına, 2021 ve 2024 yıllarında basılmış olan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verildiği görülmektedir. Her iki kitaptaki tanımda depremin oluşum nedenlerine odaklanılmıştır. 2021 basımlı Sosyal Bilgiler ders kitabında kavram daha betimleyici bir yapı sunarken, 2024 basımlı ders kitabında sade ve doğrudan bir anlatıma sahiptir. Her iki kitap baskısında “sel” kavramı, benzer doğal süreçlere dayandırılmıştır. 2021 basımlı ders kitabında kavram “su baskını” ifadesiyle özetlenirken, 2024 basımlı kitapta daha detaylı ve geniş kapsamlı bir tanım şeklinde karşımıza çıkmaktadır. “Heyelan/Kaya Düşmesi” kavramı, 2021 basımlı ders kitabında afetin temel nedenlerine odaklanılmış ve kaya düşmesine yer verilmemiştir. 2024 basımlı kitapta ise tanım daha detaylı bir şekilde karşımıza çıkarak hem toprağın hem de kayaçların hareketine değinilmektedir. Böylece “Heyelan/Kaya Düşmesi” afetinin süreci daha açık bir şekilde ele alınmaktadır. 2021 ve 2024 yıllarına ait ders kitaplarında “çığ” kavramı benzer bir şekilde ele alınmaktadır. Her iki tanım da zihinde kolay bir şekilde canlandırabilen, görsel çağrışım yaratacak şekilde betimlenerek açıklanmaktadır. 2021 basımlı ders kitabında “obruk” kavramına yer verilmiyorken; 2024 basımlı ders kitabında obruğun hangi sebeple nasıl oluştuğu açıkça belirtilerek öğrenciye sunulmaktadır. 2021 basımlı ders kitabında “hortum” kavramına herhangi bir şekilde yer verilmezken, 2024 basımlı ders kitabında kavram açık bir şekilde ele alınmaktadır. “Orman yangını” kavramına yönelik tanım iki basımda da somut bir şekilde yer almaktadır. Tanım içeriklerinde, afetin doğal ve beşerî kaynaklı

çıkabileceğine değinilmektedir. Her iki basımda da “erozyon” tanımı benzer bir şekilde ele alınarak “toprağın yer değıştirmesi” olarak tanımlanmaktadır. Farklı olarak, 2021 basımlı kitapta toprağın hangi katmanının taşındığına değinilmiyorken, 2024 basımlı kitapta taşınılan katmanın neresi olduğuna yer verilmiştir.

4.2.2 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Doğal Afetler ile İlgili Görsellere Yönelik Bulgular

Bu bölümde 2021 ve 2024 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan doğal afetler ile ilgili görsellere ilişkin bulgular tablolar (Bkz. Tablo 4.4 ve Tablo 4.3) ve şekiller olarak sunulmuştur.

Tablo 4.4 2021 ve 2024 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan doğal afetler ile ilgili görseller

Kavram	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı
Afet	-	-
AFAD		✓
Deprem	✓	✓
Sel	✓	✓
Heyelan	✓	✓
Hortum		✓
Çölleşme		✓
Obruk		✓
Çığ	✓	✓
Kaya Düşmesi/Heyelan		✓
Orman Yangını	✓	✓
Erozyon Düşmesi	✓	✓

Tablo 4.4. incelendiğinde, 2021 basımı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında deprem, sel, heyelan, çığ, orman yangını ve erozyon/kaya düşmesi gibi afet türlerine ilişkin görsellere yer verildiği; ancak AFAD, afet, obruk, hortum, çölleşme ve yıldırım düşmesi kavramlarının görsellerle desteklenmediği görülmektedir. Buna karşılık, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ni esas alan ders kitabında, afet kavramı dışındaki çeşitli afet türlerine yönelik görsel çeşitliliğin artırıldığı ve görsel yelpazenin önemli ölçüde genişletildiği tespit edilmiştir. Bu durum, 2024 ders kitabının afet eğitimi açısından yalnızca kavramsal değil, aynı zamanda görsel öğrenme açısından da öğrenciye daha zengin ve destekleyici bir öğrenme ortamı sunduğunu göstermektedir. Görsellerin çeşitlendirilmesi, öğrencilerin farklı afet türlerini tanıma, ayırt etme ve bu afetlere karşı

bilinç geliştirme süreçlerine katkı sağlaması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.5 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “AFAD”a ilişkin görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	-	-	-
Resim	-	-	-
Logo	-	2	2
Gazete Haberi	-	-	-
Toplam	0	2	2

Tablo 4.5 incelendiğinde 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında AFAD kavramına yönelik görsel kullanımının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. 2021 basımı ders kitabında AFAD ile ilgili herhangi bir görsele yer verilmezken, 2024 basımı ders kitabında yalnızca iki adet logo kullanımına yer verildiği tespit edilmiştir. Türkiye’de afetlere müdahale konusunda en yetkili kurum olan AFAD’ın, ders kitaplarında yalnızca kurumsal logoyla temsil edilmesi, öğrencilerin bu kurumu tanımalarını ve işlevlerini anlamalarını güçleştirebilir. 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında rastlanan AFAD logosu ile işlevini öne çıkaran görsele aşağıda yer verilmektedir (Bkz. Şekil 4.1)

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.70)

Şekil 4.1 AFAD

Tablo 4.6 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “deprem” afetine ilişkin görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	1	1	2
Fotoğraf	2	2	4
Resim	-	-	
Logo	-	-	
Gazete Haberi	9	-	9
Toplam	12	3	15

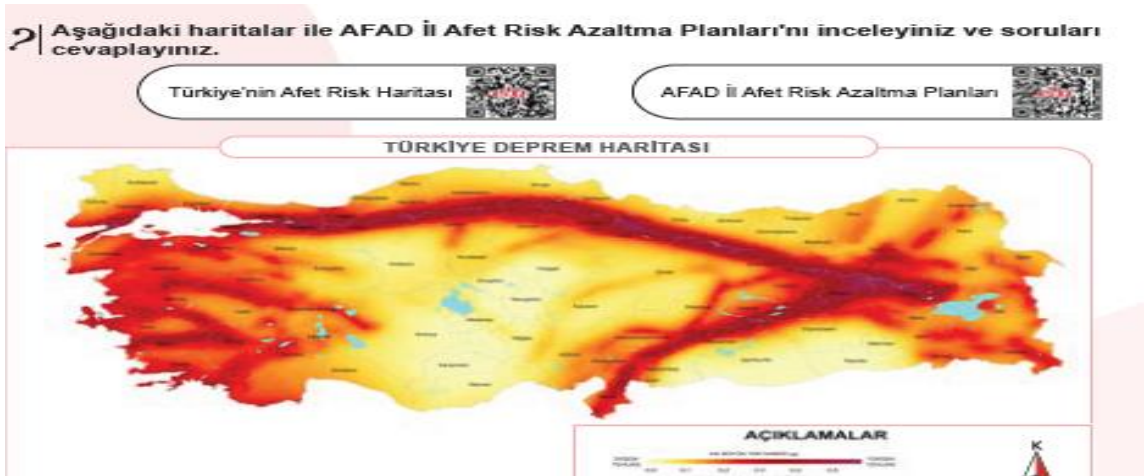
Tablo 4.6 incelendiğinde, 2021 ve 2024 yıllarına ait 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “deprem” kavramına yönelik görsel materyallerin dağılımında dikkat çekici farklılıkların bulunduğu görülmektedir. 2023 yılında Türkiye’de yaşanan büyük depremin ardından yayımlanan 2024 basımı ders kitabında, deprem konusuna yönelik görsel materyallerde herhangi bir artış gözlemlenmemesi; hatta bazı kategorilerde azalma olması, kitabın güncel olayları yeterince yansıtmadığı izlenimini vermektedir. Özellikle harita ve fotoğraf kategorilerinde her iki kitapta da görsel sayısında herhangi bir değişiklik olmaması, güncel gelişmelere rağmen içerikte sabitlik olduğunu göstermektedir. Daha da dikkat çekici olan ise, gazete haberi gibi gerçek yaşamla doğrudan ilişkilendirilebilecek içeriklerin 2024 basımı kitapta tamamen çıkarılmış olmasıdır. Bu durum, öğrencilerin güncel olaylar üzerinden düşünme, yorum yapma ve gerçek yaşamla bağlantı kurma fırsatını sınırlamaktadır. 2024 baskısında toplam görsel sayısında yaşanan belirgin azalma, yalnızca görsel çeşitliliğin daraldığını değil, aynı zamanda ders kitabının öğrenciyle kurduğu etkileşimin zayıfladığını da ortaya koymaktadır. Toplumsal düzeyde derin izler bırakan deprem gibi afet türlerinin ders kitaplarında sınırlı görsellerle temsil edilmesi, afet bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitimsel hedeflerin tam anlamıyla gerçekleştirilemediğini düşündürmektedir. Oysa bu tür olayların öğrencilere hem kavramsal hem duygusal düzeyde aktarılabilmesi için çeşitli ve güncel görsel materyallerle desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Görsel içeriklerin azaltılması, öğrencilerin olayları görsel yolla kavrama becerilerinin gelişmesini engellediği gibi, dersin yaşamla bağ kurma gücünü de önemli ölçüde sınırlamaktadır. Bu durum, öğrencinin aktif katılımını ve eleştirel düşünmesini teşvik eden bir öğrenme ortamından uzaklaşılması anlamına gelmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.87)

Şekil 4.2 Depremın yıkıcı etkisi

Şekil 4.2’de yer alan görsel, yıkılmış bir binanın önünde arama-kurtarma çalışması yürüten bir topluluğu betimlemektedir. Bu görselin, deprem sonrası süreçte ortaya çıkan toplumsal dayanışma, gönüllülük ve yardımlaşma gibi temel değerlere vurgu yaparak, öğrencilerde bu değerlere ilişkin farkındalığın artırılmasını hedeflediği anlaşılmaktadır. Özellikle 2018 SBDÖP’de yer alan “toplumsal dayanışma ve yardımlaşma” değerleriyle doğrudan ilişkilendirilebilen bu görsel, öğrencilerin söz konusu değerleri yalnızca kavramsal düzeyde değil, somut bir olay bağlamında içselleştirmelerine katkı sunmaktadır. Bu yönüyle, ders kitabında yer verilen görsel içeriğin, değerler eğitimi açısından işlevsel bir örnek sunduğu söylenebilir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.73)

Şekil 4.3 Türkiye deprem haritası

Şekil 4.3'te yer alan görselde, “Türkiye Deprem Tehlike Haritasına” yer verilerek, öğrencilerin hem harita okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesi hem de afet riski farkındalığı kazanmaları amaçlanmaktadır. Harita üzerinden yapılan bu tür çalışmalar, öğrencilerin mekânsal düşünme becerilerini desteklemenin yanı sıra, doğal afetlerle ilgili coğrafi bilgileri yorumlama yetilerini de geliştirmeye katkı sunmaktadır. Ayrıca görselin yanında yer alan QR kod aracılığıyla öğrencilerin İl Afet Risk Azaltma Planları (İRAP) gibi güncel ve yerel dijital kaynaklara yönlendirilmesi, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında dijital içerik entegrasyonunun başladığını ve bu yolla öğrenme ortamlarının zenginleştirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin sadece basılı materyallerle sınırlı kalmaksızın, dijital ortamlar üzerinden bilgiye erişim becerilerini de geliştirmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır.

Tablo 4.7 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “sel” afetine ilişkin görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	2	2	4
Resim	-	-	-
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	1	-	1
Toplam	3		5

Tablo 4.7 incelendiğinde, her iki ders kitabında “sel” kavramına yönelik görsel sayılarında sınırlı bir dağılım olduğu görülmektedir. 2021 basımı Sosyal Bilgiler ders kitabında bu kavrama ilişkin 3 görsel yer alırken (Bkz. Şekil 4.5), 2024 basımı kitapta 2 görsel bulunduğu tespit edilmiştir (Bkz. Şekil 4.6). Görsellerin büyük çoğunluğunu fotoğraf türündeki materyaller oluşturmaktadır. Ancak, harita gibi coğrafi konum bilgisi ve mekânsal bağlam kazandırma potansiyeli yüksek olan görsellerin her iki kitapta da yer almaması önemli bir eksikliktir. Afet türlerinin mekânsal boyutunu anlamaya katkı sağlayacak harita temelli içeriklerin eksikliği, coğrafi okuryazarlığın geliştirilmesi açısından önemli bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.82)

Şekil 4.4 Sel

Şekil 4.4'te yer alan görsel, sel afetinin ardından su içinde kalmış bir arabanın yer aldığı görsel, öğrenciye sel felaketinin doğrudan etkilerini göstermektedir. Selin, ciddi bir afet olmasından ziyade, insanların can ve mal güvenliğini tehdit edecek ciddiyette bir durum olduğu somutlaştırılmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.75)

Şekil 4.5 Sel

Şekil 4.5'te yer alan görselde, beldenin neredeyse tamamının sular altında kaldığı görülmektedir. Görsel, selin yalnızca çevresel bir olay değil, aynı zamanda insanların can ve mal güvenliğini tehdit eden ciddi bir afet türü olduğunu öğrenciye açık biçimde yansıtmaktadır. Görselin sunduğu somutluk, öğrencilerin olayla empati kurmalarını ve afet bilinci geliştirmelerini destekleyici niteliktedir.

Tablo 4.8 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “heyelan” afetine ilişkin görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	1	2	3
Resim	-	1	1
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	4	-	4
Toplam	5	3	8

Tablo 4.8 incelendiğinde, heyelan konusuna ilişkin olarak 2021 basımlı Sosyal Bilgiler ders kitabında 5, 2024 basımlı kitapta ise 3 görsel yer aldığı; toplamda 8 görselle bu afet türünün desteklendiği görülmektedir. Ancak burada yalnızca görsel sayıları değil, görsel türlerinde meydana gelen değişim de dikkate değer bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.82)

Şekil 4.6 Heyelan

Şekil 4.6’da yer alan görsel, heyelan afetinin doğrudan etkilerini görsel olarak yansıtması bakımından dikkat çekicidir. Görselde, heyelanın sebep olduğu fiziksel tahribat, ulaşımın aksaması ve güvenlik riskleri açık biçimde gözlemlenebilir durumdadır. Bu görsel aracılığıyla, heyelanın yalnızca bir doğa olayı olmanın ötesinde, insan yaşamını ve toplumsal düzeni tehdit eden ciddi bir afet olduğu mesajı öğrenciye somut biçimde aktarılmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.75)

Şekil 4.7 Heyelan

Şekil 4.7’de yer alan görselin, 2024 basımlı Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan önceki görselle benzerlik taşıdığı görülmektedir. Görselde, dağ yamacından koparak yola ulaşan toprak kütlesi nedeniyle ulaşımın kesintiye uğradığı bir heyelan örneği sunulmaktadır. Bu durum, heyelan afetinin yalnızca doğal çevreyi değil, aynı zamanda insan yaşamını doğrudan etkileyen bir risk unsuru olduğunu vurgulamaktadır.

Tablo 4.8 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “çığ” afetine ilişkin görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	1	2	3
Resim	-	-	-
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	2	-	2
Toplam	3	2	5

Tablo 4.8 2021 ve 2024 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “çığ” kavramına yönelik yer alan görseller incelendiğinde; kullanılan görsel türü ve miktarlar açısından bazı benzerlik ve farklılıklar olduğu saptanmaktadır. Her iki kitapta da çığ afetinin coğrafi boyutunu yansıtacak herhangi bir harita görseline yer verilmemektedir. 2021 basımlı ders kitabında 1, 2024 basımlı kitapta ise 2 olmak üzere toplamda 3 fotoğraf kullanılmaktadır. Bu durum, 2024 kitabında görsel algıyı güçlendirmeye yönelik bir hamle yapıldığını göz

önünde bulundurmamızı sağlamaktadır. 2021 basımlı kitapta 2 gazete haberi yer alırken 2024 basımlı kitapta bu kategoriye yönelik herhangi bir görsele yer verilmemektedir. Bu bağlamda, güncel olaylarla bağdaştırabilecek metinlerin azaltıldığını ve görsele dayalı anlatımın tercih edildiğini göstermektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.82)

Şekil 4.8 Çığ

Şekil 4.8’de yer alan görsel, kar yüklü bir dağ yamacından aşağı doğru hızla kayan kar kütesini yansıtarak, çığ afetinin başlangıç anına odaklanmaktadır. Bu görsel, çığ olayının fiziksel doğasını ve oluşum sürecini somutlaştırmakta; öğrencilerin afet türleri arasındaki farklılıkları ayırt edebilmelerine katkı sağlamaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.75)

Şekil 4.9 Çığ

Şekil 4.9’da 2021 basımlı Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görselle işlevsel açıdan benzer bir görsele yer verildiği görülmektedir.

Her iki görsel de çığ afetinin etkilerini ve doğasını öğrenciye aktarmayı hedeflese de, görsel çeşitliliğin sınırlı kalması, afetin farklı senaryolarla ilişkilendirilerek kavratılması açısından bir eksiklik yaratabilir. Bu bağlamda, çığ afetinin sonuçları, etkilenen yerleşim alanları ya da arama-kurtarma çalışmaları gibi farklı bağlamlarda sunulması, öğrencinin afet olgusunu çok boyutlu biçimde değerlendirmesine katkı sağlayabilir.

Tablo 4.9 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “obruk” afetine ilişkin görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	-	1	1
Resim	-	-	-
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	-	-	-
Toplam	0	1	1

Tablo 4.9 incelendiğinde, “obruk” afetine yönelik görsellere 2021 basımlı Sosyal Bilgiler ders kitabında hiç yer verilmediği, buna karşın 2024 basımlı ders kitabında yalnızca bir adet fotoğrafın bulunduğu tespit edilmiştir. Obruklar, özellikle İç Anadolu Bölgesi’nde son yıllarda sıklığı artan doğal afet türlerinden biri olmasına rağmen, görsel içeriklerde sınırlı yer bulması, konunun öğrenciler açısından yeterince somutlaştırılmadığını göstermektedir.

Şekil 4.10 Obruk

Şekil 4.10’da yer alan obruk görseli, geniş ve derin bir çöküntü alanını göstermektedir. Obruğun tabanında biriken su, bu afetin doğada bıraktığı yıkıcı etkinin somut biçimde öğrenciye aktarılmasını sağlamaktadır. Bu tür görseller, sadece yaygın afet türlerinin değil, aynı zamanda yer altı ve toprak yapısına ilişkin jeolojik risklerin de ders kitaplarında görünür kılınması açısından önem arz etmektedir. Öğrencilerin jeomorfolojik afetlere yönelik farkındalık kazanabilmeleri için obruk gibi daha az bilinen ancak yerel bağlamda önemli afet türlerine de görsellerle yer verilmesi, afet okuryazarlığı açısından katkı sağlamaktadır.

Tablo 4.10 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “hortum” görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	-	1	1
Resim	-	-	-
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	-	-	-
Toplam	0	1	1

Tablo 4.10 incelendiğinde, 2021 basımlı Sosyal Bilgiler ders kitabında “hortum” afetine dair herhangi bir görsele yer verilmezken, 2024 basımlı kitapta bu afete yönelik 1 adet fotoğraf yer aldığı görülmektedir. Görsel çeşitlilik açısından gelişme sınırlı olsa da daha önce hiç yer almayan bir kavramın görsel materyal yoluyla desteklenmesi, hortum kavramının öğretilmesine yönelik bir ilerleme olduğunu göstermektedir. Ancak bu ilerlemenin henüz başlangıç düzeyinde olduğu ve daha fazla çeşitliliğe ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.76)

Şekil 4.11 Hortum

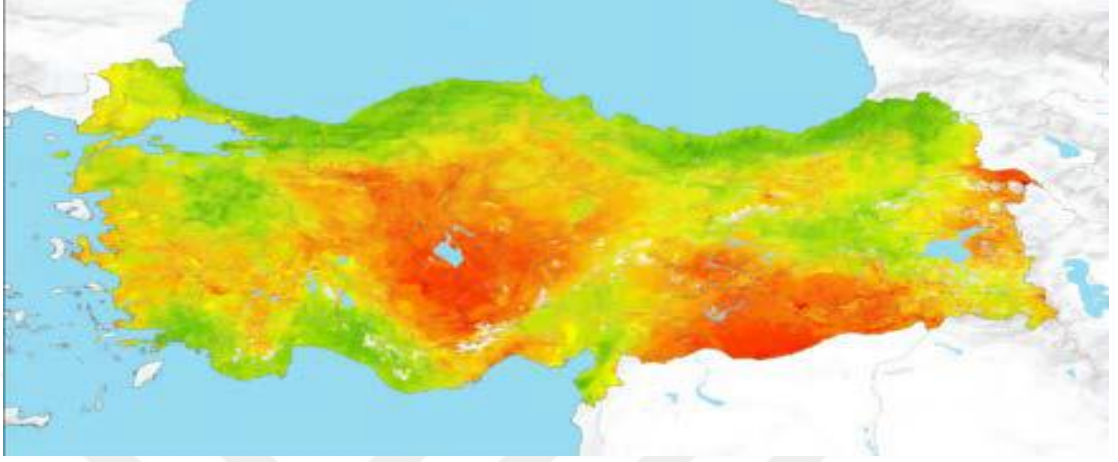
Şekil 4.11’de yer alan hortum görseli, karanlık ve tehditkâr bir atmosfer sunmakta, büyük bir hortum ile eşzamanlı olarak görünen yıldırım, doğa olayının şiddetini ve yıkıcılığını öğrencilere açık bir biçimde yansıtmaktadır. Bu tür dramatik ve etkileyici görseller, öğrencinin ilgisini çekme ve afetlerin gerçek yaşamla bağlantısını kurma açısından önemli potansiyele sahiptir. Ancak, hortumun coğrafi bağlamı, oluşum koşulları veya korunma yolları gibi öğretim hedeflerine hizmet edecek şekilde çeşitli görsellerle desteklenmemesi, görsel kullanımının sınırlı kaldığını göstermektedir.

Tablo 4.11 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “çölleşme” görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	1	1
Fotoğraf	-	-	-
Resim	-	-	-
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	-	-	-
Toplam	0	1	1

Tablo 4.11 incelendiğinde, 2021 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “çölleşme” kavramına yönelik herhangi bir görsele yer verilmediği; yalnızca 2024 basımlı kitapta 1 adet harita görselinin yer aldığı görülmektedir. Bu harita görselinin kullanımı, çölleşme kavramının mekânsal boyutunun anlaşılması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Özellikle Türkiye’nin İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu

bölgelerinde çölleşme riski taşıdığı düşünüldüğünde, bu tür afetlerin haritalarla ilişkilendirilerek sunulması öğrencinin coğrafi farkındalık kazanmasına katkı sağlamaktadır. Ancak çölleşme gibi bir kavramın yalnızca tek bir görselle desteklenmesi, öğretim açısından yetersiz kalmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.73)

Şekil 4.12 Türkiye fiziki haritası

Şekil 4.12’de 2024 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görsel, Türkiye Fiziki Haritası üzerinde çölleşme riskine dair bilgileri sunmaktadır. Harita üzerinde farklı renk tonlarıyla yüksek, orta, düşük ve çok düşük riskli bölgeler gösterilmekte, böylece öğrencilerin harita okuryazarlığı becerileri desteklenmekte ve afet risklerinin mekânsal dağılımı hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmaktadır.

Tablo 4.12 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “yıldırım düşmesi” görsellerin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	-	1	1
Resim	-	-	-
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	-	-	-
Toplam	0	1	1

Tablo 4.12 incelendiğinde, “yıldırım düşmesi” kavramına 2021 basımlı 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında herhangi bir görselle yer verilmezken, yalnızca 2024 basımlı kitapta bir adet fotoğraf kullanıldığı görülmektedir. Yıldırım düşmesi, ani gelişen ve can-mal kaybına yol açabilen doğa olaylarından biridir. Bu yönüyle, öğrencilerde afet

farkındalığı kazandırılması ve güvenli davranış geliştirme açısından önemli bir konu başlığıdır. Ancak, bu önemli afet türünün yalnızca tek bir görsel ile sınırlı şekilde sunulması, Sosyal Bilgiler dersinin yaşamla ilişkilendirme işlevi açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.72)

Şekil 4.13 Yıldırım düşmesi

Şekil 4.13'te yer alan yıldırım düşmesi görseli, ani ve tehlikeli doğa olayını etkileyici biçimde sunmaktadır. Görsel, yıldırımın tehdit edici gücünü ortaya koyarken, öğrencinin dikkatini çekerek olayın ciddiyetini kavramasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, bu tür olaylara ilişkin önleyici tedbirlerin veya korunma yollarının görsellerle desteklenmemesi, afet eğitiminin uygulama boyutunun sınırlı kaldığını göstermektedir.

Tablo 4.13 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “orman yangını” görsellerinin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	1	1	2
Resim	-	-	-
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	1	-	1
Toplam	2	1	3

Tablo 4.13 incelendiğinde, “orman yangını” kavramına yönelik olarak 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında harita, resim ve logo türlerinde herhangi bir görsele yer verilmediği görülmektedir. 2021 basımlı ders kitabında kavramı

desteklemek amacıyla 1 adet fotoğraf ve 1 adet gazete haberi görseli kullanılmışken, 2024 basımlı ders kitabında yalnızca 1 adet fotoğraf yer almaktadır. Her iki kitapta da görsel kullanımının sayısal olarak sınırlı olduğu ve özellikle görsel tür çeşitliliğinin yetersiz kaldığı dikkat çekmektedir. Türkiye'nin farklı bölgelerinde sık sık karşılaşılan ve ciddi ekolojik, ekonomik ve toplumsal sonuçlara neden olan orman yangınlarının, öğrencilerin afet farkındalığı kazanmaları açısından önemli bir içerik olduğu açıktır. Bu bağlamda, ders kitaplarında bu tür afetlerin yalnızca birkaç görselle temsil edilmesi, öğrencilerin konuyu derinlemesine kavramalarını güçleştirebilir. Özellikle harita, grafik, şema gibi farklı görsel türlerinin kullanılmaması, yangınların coğrafi dağılımı, sebepleri ve önleyici stratejiler ile ilişkilendirilmesini engellemektedir. Sonuç olarak, orman yangını gibi ülke gündeminde sıkça yer alan doğal afetlerin, öğrencilere erken yaşta ve çok yönlü görsel materyaller aracılığıyla aktarılması büyük önem taşımaktadır. Ancak mevcut ders kitaplarında görsel içeriklerin hem niceliksel hem de niteliksel açıdan yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, afet eğitimi açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmeli ve gelecek baskılarda görsel çeşitliliğin artırılması yönünde iyileştirmelere gidilmelidir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.83)

Şekil 4.14 Orman yangını

Şekil 4.14'te yer alan, 2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına ait görsel, geniş bir ormanlık alanda meydana gelen yangının etkilerini yansıtmaktadır. Görselde, yangın nedeniyle tahrip olmuş alan kısmen görülebilmekte, ancak insan unsuru görselin dışında

tutulmaktadır. Bu durum, orman yangını afetinin fiziksel etkilerini ön plana çıkaran bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.74)

Şekil 4.15 Orman yangını

Şekil 4.15’te, 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan ve yangının doğrudan içinden çekilmiş bir başka görsel yer almaktadır. Görselde yoğun duman ve alevler belirgin bir şekilde yer almakta, bu da yangının tehditkâr atmosferini öğrenciye doğrudan aktaran bir yapı kazandırmaktadır. Öğrencinin duygusal farkındalığını artırmaya yönelik etkili bir görsel seçimidir.

Tablo 4.14 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan “erozyon” görsellerinin dağılımı

Görsel Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Harita	-	-	-
Fotoğraf	2	2	4
Resim	-	-	-
Logo	-	-	-
Gazete Haberi	1	-	1
Toplam	3	2	5

Tablo 4.14 incelendiğinde, 2021 ve 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında resim, harita ve logo türlerinde görsellere yer verilmediği; her iki kitapta da yalnızca 2’şer adet fotoğraf bulunduğu görülmektedir. 2021 ders kitabında ayrıca bir gazete haberine yer verilmiş olması görsel çeşitlilik açısından az da olsa bir farklılık yaratmaktadır. Ancak, özellikle harita türündeki görsellerin her iki kitapta da yer almaması, orman

yangını gibi mekânsal dağılımı önemli olan afetlerin öğrenciler tarafından derinlemesine anlaşılmasını ve yaşadıkları çevreyle ilişki kurmalarını sınırlamaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.84)

Şekil 4.16 Erozyon

Şekil 4.16’da yer alan, 2021 basımlı ders kitabındaki bir diğer görsel ise, yer düzleminden alınmış olup topraktaki aşınma ve bozulmayı doğrudan göstermektedir. Bu görsel, erozyon afetinin somut bir şekilde kavranmasına katkı sunacak nitelikte etkili bir seçim olarak değerlendirilebilir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.74)

Şekil 4.17 Erozyon

Şekil 4.17’de yer alan, 2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsel, yer düzleminden alınmış olup topraktaki aşınmayı doğrudan gösteren bir nitelik taşımaktadır.

Görsel, erozyon afetinin somut ve gözlemlenebilir bir doğa olayı olduğunu yansıtmaya yönelik etkili bir seçim olarak değerlendirilebilir.

4.2.3 2021 ve 2024 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Etkinliklerine Yönelik Bulgular

Bu bölümde 2021 ve 2024 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında rastlanan doğal afetler konularına ilişkin bulgular tablolar (Bkz. Tablo 4.15-Tablo 4.26) ve şekiller olarak sunulmuştur.

Tablo 4.15 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında afet konularına ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	2021 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	2024 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Afet	✓	✓
AFAD		✓
Deprem	✓	✓
Sel	✓	✓
Heyelan/Kaya Düşmesi	✓	✓
Çığ	✓	✓
Obruk	-	✓
Hortum	-	✓
Çölleşme	-	✓
Yıldırım Düşmesi	-	-
Orman Yangını	✓	✓
Erozyon	✓	✓

Tablo 4.15 incelendiğinde, 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlik içeriklerinde, afet kavramlarının düzenli ve süreklilik içinde işlendiği görülmektedir. Her iki kitapta da “afet”, “deprem”, “sel”, “heyelan/kaya düşmesi”, “çığ”, “orman yangını” ve “erozyon” afetlerine yönelik etkinliklerin yer alması, bu konuların Sosyal Bilgiler öğretim programında süreklilik kazandığını ve öğrencilerin afet bilinci geliştirmelerine yönelik hedeflerin korunduğunu göstermektedir. 2024 baskılı Sosyal Bilgiler ders kitabında öne çıkan temel unsurlardan biri, farklı afet türlerine yönelik etkinlik içeriklerinin çeşitlendirilmiş ve zenginleştirilmiş olmasıdır. Özellikle 2021 baskısında yer almayan “AFAD”, “hortum” ve “çölleşme” başlıklarına ilişkin etkinliklerin 2024 baskısında yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu durum, ders kitabının yalnızca sık karşılaşılan afetlerle sınırlı kalmayıp, günümüzde ve gelecekte karşılaşılabilecek

muhtemel afet türlerini de kapsayacak şekilde yapılandırıldığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, her iki baskıda da “yıldırım düşmesi” afetine yönelik herhangi bir etkinliğin bulunmaması, görsel temsilin varlığına rağmen etkinlik düzeyinde bir eksiklik olduğunu göstermektedir. Ayrıca, 2024 baskılı ders kitabı yalnızca afet çeşitliliği açısından değil, aynı zamanda etkinliklerin niteliği bakımından da önceki baskıya kıyasla belirgin bir gelişme göstermektedir. 2021 baskısında daha çok geleneksel ölçme araçlarına (örneğin, doğru-yanlış ve çoktan seçmeli sorular) yer verilmişken, 2024 baskısında öğrencinin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik performans ve proje temelli görevlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 4.16 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “doğal afetlere” ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	2024 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Toplam
Doğal Afet	Açık Uçlu Soru	7	5	12
	Doğru-Yanlış	1		1
	Çoktan Seçmeli			
	Performans		1	1
	Proje			
Toplam		8	6	14

Tablo 4.16 incelendiğinde, 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “afet” kavramına yönelik toplam 14 etkinliğin yer aldığı görülmektedir. Etkinliklerin büyük çoğunluğu her iki kitapta da açık uçlu soru formatında tasarlanmıştır; 2021 basımlı kitapta 7, 2024 basımlı kitapta ise 5 adet açık uçlu soru bulunmaktadır. Bu durum, afet kavramının öğrenciye bireysel düşünme ve yorum yapma becerilerini geliştirme yönünde katkı sağladığını göstermektedir. 2021 baskısında yer alan doğru-yanlış soru türündeki etkinliklerin 2024 baskılı kitapta bulunmaması, geleneksel ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden uzaklaşıldığının bir göstergesidir. Buna karşılık, 2024 baskısında performans temelli etkinliklere yer verilmesi, bu değişimi desteklemektedir. Sayısal olarak 2021 basımlı kitapta daha fazla etkinlik bulunmasına rağmen, etkinliklerin niteliği açısından 2024 basımlı kitap daha gelişmiş bir içerik sunmaktadır.

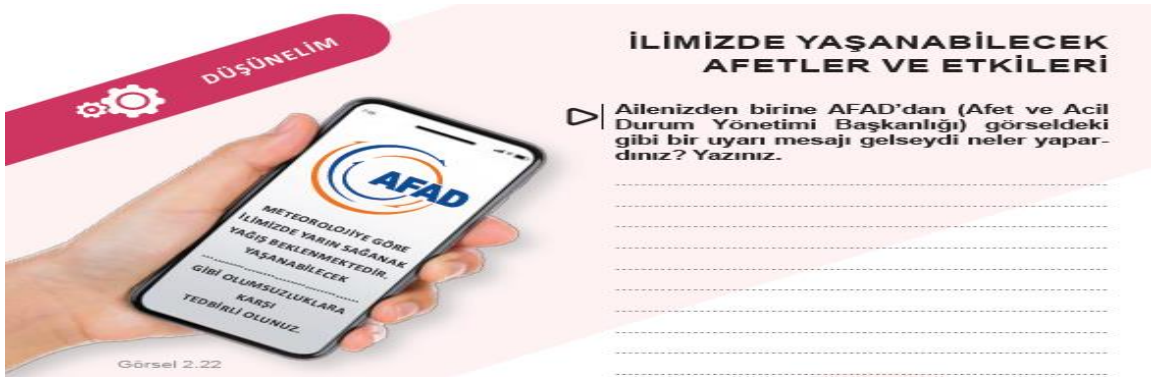
2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Bir doğal afet sırasında neler yaşarsınız, hangi duyguları hissedersiniz? Söyleyiniz” açık uçlu sorusu, öğrencilerin afet anındaki bireysel deneyim ve duygularını ifade etmelerine olanak tanıyan bir çalışma olarak öne çıkmaktadır. “Neler yaşarsınız?” ve “Hangi duyguları hissedersiniz?” soruları, empati becerisinin gelişimine yönelik bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki doğru-yanlış türündeki “Doğal afetlerin oluşumunda o yerin coğrafi özelliklerinin etkisi yoktur” sorusu öğrencilerin doğal afetlerin oluşumunda bölgenin coğrafi yapısının etkili olup olmadığını değerlendirmelerini amaçlamaktadır. Bu soru, afetlerin sadece anlık olaylar değil; yer şekilleri, iklim koşulları ve fay hatları gibi faktörlerle ilişkili olduğunu vurgulamak açısından önem taşımaktadır.

Tablo 4.17 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “AFAD” kavramına ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	2024 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Toplam
AFAD	Açık Uçlu Soru		2	2
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli			
	Performans			
	Proje			
Toplam		0	2	2

Tablo 4.17 incelendiğinde, AFAD kavramına yönelik olarak 2021 basımlı ders kitabında herhangi bir etkinlik yer almazken, 2024 basımlı ders kitabında iki adet açık uçlu soru bulunduğu görülmektedir. Afet eğitiminin yalnızca doğa olaylarını değil, aynı zamanda bu olaylara yönelik müdahaleleri de kapsadığı düşünüldüğünde, AFAD’a ilişkin yalnızca iki sorunun bulunması farkındalık açısından yetersiz kalmaktadır. Ancak, kavramın son basımda yer alması, öğrencilere kurumsal farkındalık kazandırmayı ve yorumlama ile ifade becerilerini geliştirmeyi hedeflediğini göstermektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.70)

Şekil 4.18 AFAD ilişkin açık uçlu soru

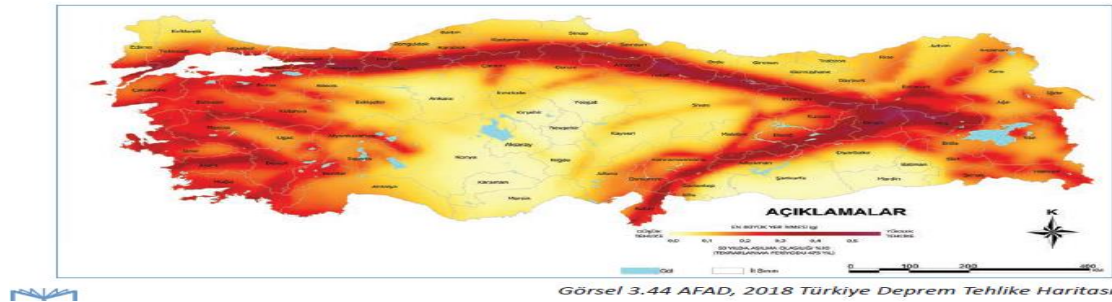
Şekil 4.18’de yer alan 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki açık uçlu soru etkinliği, öğrencilerin gerçek yaşamda karşılaşılabilecekleri bir durumu örnekleyerek üzerinde düşünmelerini sağlamaktadır. Etkinlikte, AFAD tarafından gönderilen bir uyarı mesajı örneği sunulmakta ve erken uyarı sisteminin işlevi hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca, öğrencilerin bu tür acil durum bildirimlerine nasıl ve ne hızda tepki vereceklerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 4.18 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “deprem” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	2024 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Toplam
Deprem	Açık Uçlu Soru	4	3	7
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli	1		1
	Performans	1		
	Proje		1	1
Toplam		6	4	9

Tablo 4.18 incelendiğinde deprem afetinin ders kitaplarındaki dağılımı incelendiğinde; 2021 baskılı ders kitabında 6, 2024 basımlı ders kitabında ise 4 olmak üzere toplamda 9 etkinlik yer aldığı görülmektedir. Bu sayının büyük bir kısmını açık uçlu soru türü oluşturmaktadır. 2021 yılında yer alan performans dayalı ödev türünün yerini 2024 yılında proje temelli bir etkinlik almaktadır. Bu durum ise öğrencinin aktif katılımını sağlayarak problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik bir hamle olarak görülebilir. Fakat, ülkemizin yaşamış olduğu büyük depremten sonra, deprem kavramına yönelik etkinlik sayısının azalmış olması; yaşanan felaketin etkilerinin azaltılması açısından en önemli rolü üstlenen Sosyal Bilgiler dersinden beklenen eğitsel duyarlılığın yeterince karşılanmadığı göstermektedir.

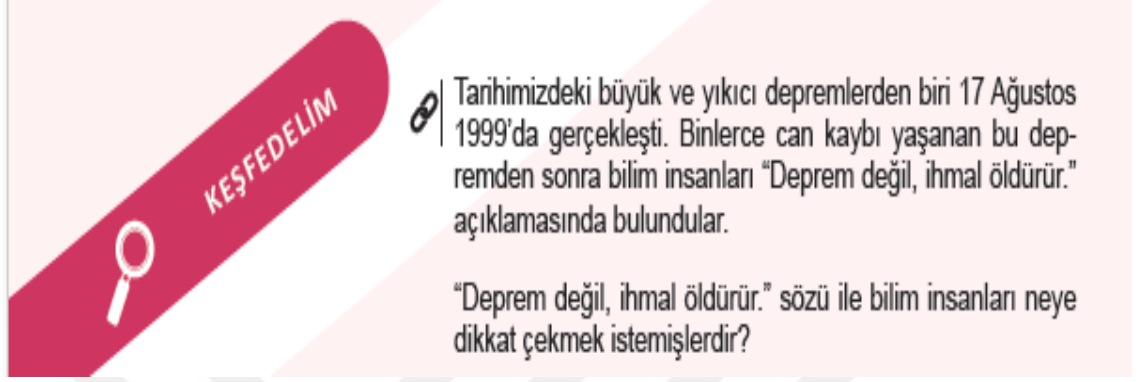
Aşağıdaki haritayı inceleyiniz. Deprem riskinin en fazla ve en az olduğu yerler nelerdir? Sizin yaşadığınız yerin risk durumu nedir? Söyleyiniz.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.83)

Şekil 4.19 Türkiye deprem haritasına ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.19’da yer alan 2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki açık uçlu soru etkinliği, öğrencilerden Türkiye Deprem Tehlike Haritası’nı inceleyerek yüksek ve düşük riskli bölgeleri belirlemeleri ve kendi yaşadıkları bölgenin risk durumunu değerlendirmeleri istenmektedir. Bu etkinlik, harita okuma becerilerinin geliştirilmesine yöneliktir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.71)

Şekil 4.20 Depreme ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.20’deki 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki açık uçlu soru etkinliği, öğrencilere “deprem değil, ihmal öldürür” ifadesini yorumlama görevi vermektedir. Böylece, afetlerin yalnızca doğal süreçler değil, aynı zamanda yapı denetimsizliği ve bilinçsizlik gibi beşerî faktörlerden kaynaklanan ihmaller nedeniyle zararlarının arttığına dikkat çekilmektedir.

UYGULAYALIM

PERFORMANS GÖREVİ
Adı: Afetlere Hazır mıyız?
Amacı: Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik etkinlik oluşturma
Beceri: Sosyal katılım
Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeniniz rehberliğinde altı grup oluşturunuz.
- Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek iki afet belirleyiniz.
- Afet bilincine sahip olmanın afetlerin etkilerini azaltmadaki rolünü göz önünde bulundurarak bir etkinlik hazırlayınız.
- Etkinlikleri afet öncesinde evde, okulda ve çevrede alınacak tedbirler olacak şekilde gruplara dağıtınız.

..... AFETİ

1. GRUP

Afet öncesi evde alınması gereken tedbirlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

2. GRUP

Afet öncesi okulda yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

3. GRUP

Afet öncesi çevrede yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

..... AFETİ

4. GRUP

Afet öncesi evde alınması gereken tedbirlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

5. GRUP

Afet öncesi okulda yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

6. GRUP

Afet öncesi çevrede yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

- Belirlediğiniz etkinlikler için bir plan hazırlayınız ve grup içinde görev dağılımı yapınız.
- Gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra etkinliklerinizi sunum, resim, afiş, poster olarak sınıf ortamı, çevrim içi ortamlar, okul panoları, okul bahçesi veya koridorunda paylaşınız.
- Alınacak tedbirleri belirlerken bilgi kirliliğini önlemek ve güvenilir bilgilere ulaşmak için T.C. İçişleri Bakanlığı, AFAD ve Türk Kızılay genel ağ adresinden faydalanabilirsiniz.
- Yaptığınız etkinlikleri öğretmeniniz ve diğer öğrencilerin değerlendirmesini sağlayınız.
- Yapılan değerlendirmelere göre grubunuzun etkinliklerini geliştiriniz.
- Hazırladığınız etkinlikler bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.80)

Şekil 4.21 Afete ilişkin performans ödevi

Şekil 4.21’de yer alan 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki “Afetlere Hazır Mıyız?” başlıklı performans ödevi, öğrencilerin yaşadıkları bölgedeki afet risklerini tanımlarını ve bu risklere karşı alınabilecek önlemleri planlamalarını amaçlamaktadır. Etkinlik kapsamında öğrencilerden, oluşturulan gruplar aracılığıyla afet öncesinde evde, okulda ve çevrede yapılması gerekenlere yönelik çalışmalar hazırlamaları istenmektedir. Bu süreçte yalnızca afet bilinci kazandırılmakla kalmayıp; iş birliği, sorumluluk alma, problem çözme gibi yaşam becerilerinin de geliştirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, AFAD ve Kızılay gibi güvenilir bilgi kaynaklarına yönlendirme yapılması, öğrencilere doğru bilgiye nereden ve nasıl ulaşacakları konusunda yol göstermektedir. Üretilen afiş ve poster gibi materyallerin paylaşılması ise etkinliğin görünürlüğünü ve etkililiğini artırmaktadır.

Tablo 4.19 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “sel” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	2024 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Toplam
Sel	Açık Uçlu Soru	2	2	4
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli			
	Performans			
	Proje			
Toplam		2	2	4

Tablo 4.19 incelendiğinde, “sel” afetine yönelik olarak 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ikisi açık uçlu olmak üzere toplam dört etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Her iki kitapta da aynı türde etkinliklerin tercih edilmesi, etkinlik çeşitliliği açısından sınırlı bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Oysa son yıllarda yaşanan ve ciddi can ve mal kayıplarına neden olan yıkıcı sel felaketleri göz önüne alındığında, bu afet türüne ilişkin yalnızca açık uçlu sorularla sınırlı kalınması, konunun güncelliği ve taşıdığı toplumsal önem ile örtüşmemektedir. Öğrencilerin sel afetine yönelik farkındalıklarını artırmaya, çözüm üretme ve risk analizi yapma becerilerini geliştirmeye yönelik daha çeşitli ve katılımcı etkinlik türlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Sıra Sizde Aşağıdaki haberi okuyarak soruları cevaplayınız.

Sel Felaketinin Nedeni Geçmişte Yapılan Hatalar

Mersin’de son yaşanan sel felaketini değerlendiren Belediye Başkanı, dünyanın her yerinde zaman zaman yaşanan ve bazen büyük kayıplara da neden olan selin bir doğal afet olduğunu söyledi. Doğal afetlerin önüne geçmenin mümkün olmadığını, ancak bu afetlerin nedenleri üzerinde durmak gerektiğini belirten Belediye Başkanı, imar planlarında yapılan hatalara işaret etti. Tüm Türkiye’de geçmişten gelen ve zaman zaman sıkıntılar yaşanmasına neden olan imar planlarından kaynaklanan bir sorun olduğunu dile getirdi. Belediye Başkanı, “Yağmur suyu için Mersin’de mevcut kuzey-güney istikametindeki tüm dereler rahatlıkla kullanılabilecek durumda ve deniz de bunların son noktası. Oysa ilçeler de dahil ne yapılmış Mersin’de? Dere yatakları imara açılmış. Birinci sorun bu. Tapulu yerlerde dere yatağında arsası olan kişilerin imarlı arsası olduğundan bu inşaatlar maalesef şu anda da devam ediyor. Mersin özelinde önemli nedenlerden birisi dere yataklarının kapatılması.” diye konuştu.

Genel Ağ haberi, 16 Şubat 2017 (Düzenlenmiştir.)

1. Haberde hangi afetten bahsedilmektedir?

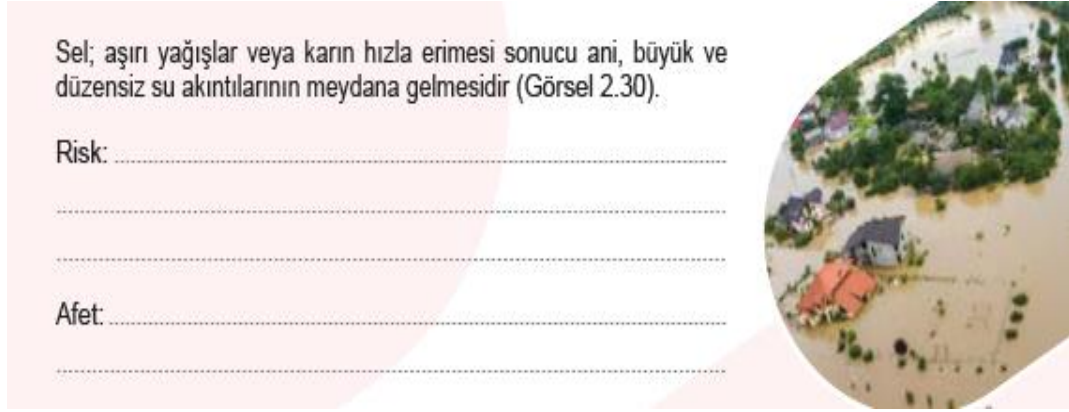
2. Haberde afetin zararlarını artırdığı belirtilen insan uygulamaları nelerdir?

(5.SBD Kitabı, 2021, s.88)

Şekil 4.22 Sel felaketine ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.22’de yer alan 2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise sel felaketine ilişkin açık uçlu bir etkinlikte öğrencilere gerçek bir haber metni sunularak, bu metin

üzerinden sorulara yanıt vermeleri beklenmektedir. Bu etkinlikte sel afetinin neden ve sonuçları değerlendirilmekte; özellikle yanlış şehirleşme, dere yataklarının imara açılması gibi beşerî etkenlerin afete etkisi vurgulanmaktadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.75)

Şekil 4.23 Sel felaketine ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.23'te yer alan 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise sel afetine ilişkin bir görsel ve açıklama sunularak, öğrencilerden “risk” ve “afet” kavramlarını bu içerikler üzerinden tanımlamaları istenmektedir. Bu sayede öğrencilerin kavramsal farkındalıklarının artırılması hedeflenmektedir.

Tablo 4.20 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “kaya düşmesi/heyelan” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Kaya Düşmesi/Heyelan	Açık Uçlu Soru	2	2	4
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli	1		1
	Performans Proje			
Toplam		3	2	5

Tablo 4.20 incelendiğinde, 2021 ve 2024 baskılı ders kitaplarında “heyelan/kaya düşmesi” konusuna ilişkin toplamda 5 etkinliğe yer verildiği görülmektedir. Bu etkinliklerin 4’ü açık uçlu soru, 1’i ise çoktan seçmeli test sorusudur. 2021 baskılı kitapta 2 açık uçlu ve 1 çoktan seçmeli soru yer alırken, 2024 baskılı kitapta ise 2 açık uçlu etkinlik bulunmaktadır. Ancak her iki kitapta da heyelan konusuna yönelik herhangi bir

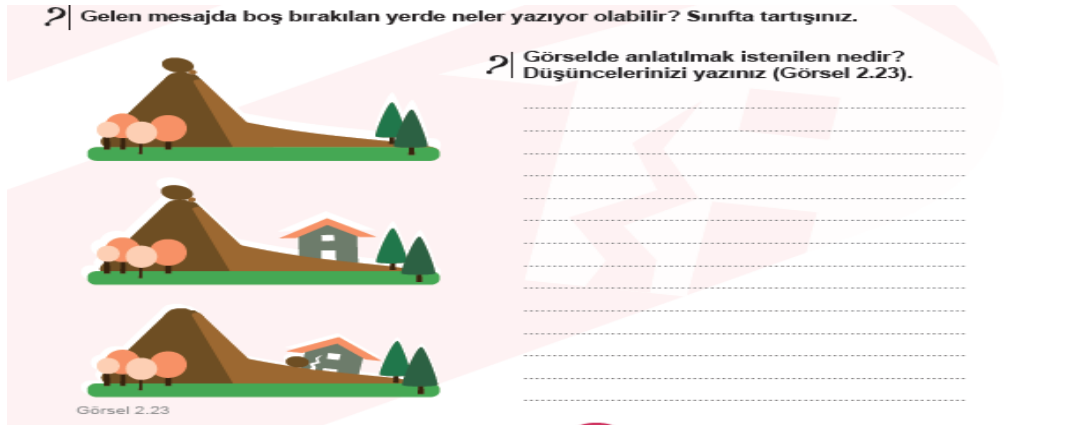
performans ya da proje görevine yer verilmemiştir. Bu durum, öğrencinin aktif katılımını teşvik etmeyen, daha çok bilgi temelli bir yaklaşım benimsendiğini göstermektedir. Özellikle Karadeniz Bölgesi gibi heyelan riskinin yüksek olduğu coğrafi alanlarda bu afet türüne yönelik farkındalık oluşturacak daha nitelikli ve etkileşimli etkinliklerin geliştirilmesi gerektiği söylenebilir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.81)

Şekil 4.24 Heyelana ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.24'teki 2021 yılı ders kitabında yer alan açık uçlu etkinlikte, öğrencilerden Zonguldak ve Sinop gibi Karadeniz illerinde yaşanan heyelan olaylarını gazete başlıkları üzerinden değerlendirerek, olayları belirli nedenlere dayandırmaları beklenmektedir. Bu etkinlik, afetleri coğrafi nedenlere bağlayarak analiz yapma becerisini geliştirmeye yönelik etkili bir uygulamadır.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.70)

Şekil 4.25 Heyelana ilişkin açık uçlu

Şekil 4.25'teki 2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında heyelana ilişkin açık uçlu soruda heyelan sonucu kayan bir kayanın evlere verdiği zarar üzerinden öğrencilerden düşüncelerini ifade etmeleri istenmektedir. Bu etkinlik, yerleşim alanlarının riskli

bölgelere yakınlığına dikkat çekmekte ve öğrencilerin mekânsal farkındalıklarını artırmayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.21 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “çığ” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Çığ	Açık Uçlu Soru	2	2	4
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli	1		1
	Performans			
	Proje			
Toplam		3	2	5

Tablo 21’de yer alan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “çığ” afetine yönelik toplamda 5 etkinlik yer almaktadır. 2021 basımlı ders kitabında 3, 2024 basımında ise 2 etkinlik bulunmaktadır. 5 etkinliğin büyük bir kısmını açık uçlu soru oluşturmaktadır. 2021 yılında ayrıca 1 adet çoktan seçmeli soruya yer verilmektedir. Geçmiş basımdan bu yana etkinlik sayısında bir azalma görülmektedir.

6. Bitki örtüsünün az, eğimin fazla olduğu yamaçlarda aşırı kar yağışı aşağıdaki doğal afetlerden hangisine neden olabilir?

- A) Çığ
- B) Deprem
- C) Erozyon
- D) Heyelan

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.91)

Şekil 4.26 Çığ felaketine ilişkin çoktan seçmeli soru

Şekil 4.26’daki 2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çığ felaketine ilişkin çoktan seçmeli soruda, öğrencilerden; bitki örtüsünün az, eğimin fazla, kar yağışının aşırı olduğu görülen yerlerde hangi afetin meydana geleceğinin belirlenmesi istenmektedir. Doğal afetlerin oluşum nedenleri ve coğrafi faktörlerle ilişkilendirmeye katkı sağlayan bir sorudur.

Çığ, dağlık ve engebeli yamaçlarda tutunamayan kar kütlelerinin aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir (Görsel 2.31). Kar tabakasının alttaki eski kar tabakasıyla iyi kaynaşmaması, şiddetli ses veya rüzgâr çığa sebep olabilir.

Risk:

.....

Afet:

.....

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.75)

Şekil 4.27 Çığ felaketine ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.27’da yer alan 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki çığ afetine ilişkin açık uçlu soruda, afetin kavramsal tanımı ve görseli sunularak, öğrencilerin bu afet ne olduğu ve taşıdığı riskler hakkında düşünmeleri hedeflenmektedir.

Tablo 4.22 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “obruk” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Obruk	Açık Uçlu Soru		1	1
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli			
	Performans			
	Proje			
Toplam			1	1

Tablo 4.22 incelendiğinde, “obruk” afetine yalnızca 2024 basımı ders kitabında, açık uçlu bir soru aracılığıyla yer verildiği görülmektedir. Bu durum, obruk kavramının yakın zamanda müfredata dahil edilmeye başlandığını göstermektedir. Ancak özellikle son yıllarda çeşitli doğal ve beşerî etkenlerle ortaya çıkan obruk olaylarının artması göz önünde bulundurulduğunda, bu afete yalnızca bir açık uçlu soruyla yer verilmesi, afet bilincinin kazandırılması açısından yetersiz kalmaktadır.

Obruk, erozyon ve kuraklığın artması gibi doğal sebepler yanında madencilik ve aşırı sulama gibi insan faaliyetleri sonucu da oluşabilir (Görsel 2.32). Toprağın çökmesi ile oluşan obrukların artması özellikle yaylacılık faaliyetlerine ve tarım yapılan alanlara zarar vermektedir.

Risk:

.....

Afet:

.....

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.76)

Şekil 4.28 Obruğa ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.28'deki 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında obruğa ilişkin açık uçlu soruda verilen açıklamada öğrenciler, obruğun oluşumunda doğal ve beşerî nedenlerin ilişkili olduğunu öğrenmekte ve açıklamaya yönelik risk ve afet başlıklarının doldurulması beklenmektedir.

Tablo 4.23 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “hortum” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Hortum	Açık Uçlu Soru		1	1
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli			
	Performans			
	Proje			
Toplam			1	1

Tablo 4.23 incelendiğinde, “hortum” afetine yalnızca 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bir adet açık uçlu soru ile yer verildiği görülmektedir. 2021 basımlı ders kitabında ise bu kavrama ilişkin herhangi bir etkinliğe rastlanmamaktadır. Bu durum, hortum afetinin sınırlı düzeyde de olsa 2024 yılı itibariyle ders kitabı içeriğine dahil edilmeye başlandığını göstermektedir. Ancak son yıllarda Türkiye’de de etkileri hissedilmeye başlanan bu meteorolojik afetin, öğrencilere tanıtılması ve bu afete karşı bilinç kazandırılması açısından daha fazla etkinliğe yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Hortum, ani hava değişimlerine bağlı olarak oluşan şiddetli rüzgárlardır (Görsel 2.33). Kara veya deniz üzerinde oluşabilen hortum, kendi eksenini etrafında ve yüksek hızla dönerek yıkıcı bir güce ulaşabilir.

Risk: _____

Afet: _____

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.76)

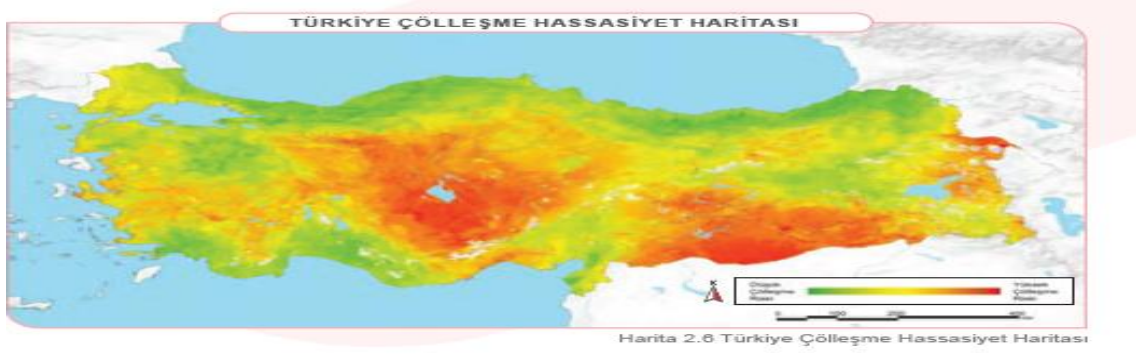
Şekil 4.29 Hortum felaketine ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.29'daki 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında hortum felaketine ilişkin açık uçlu soruda, öğrenciler afet türünü tanıma ve “afet” ile “risk” kavramlarını ayırt etme yönünde yönlendirilmektedir. Bu etkinlik, meteorolojik afetlerin etkisini kavrama açısından bilinçlendirici bir nitelik taşımaktadır.

Tablo 4.24 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “çölleşme” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 SBD Kitabı	2024 SBD Kitabı	Toplam
Çölleşme	Açık Uçlu Soru		1	1
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli			
	Performans			
	Proje			
Toplam			1	1

Tablo 4.24 incelendiğinde, “çölleşme” afetine 2021 basımlı ders kitabında hiç yer verilmediği, 2024 basımında ise yalnızca bir açık uçlu soruyla değinildiği görülmektedir. Oysa Türkiye'nin önemli bir bölümünün çölleşme riski taşıdığı düşünöldüğünde, bu çevresel sorun hakkında farkındalık oluşturmamak ve çözüm yolları geliştirme becerilerini desteklemek amacıyla daha kapsamlı etkinliklere yer verilmesi gerekmektedir

2| Verilen haritalara göre yaşadığınız ilde görülme riski fazla olan afetler nelerdir?
Bu afetlerin ortaya çıkmasında etkili olan doğa olayları nelerdir?

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.73)

Şekil 4.30 Çölleşmeye ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.30’da 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında çölleşmeye ilişkin açık uçlu soruda, Türkiye’nin çölleşme hassasiyetini gösteren bir harita sunularak öğrencilerden yerel riskleri tanımlamaları ve bu risklerin doğal nedenlerine ilişkin çıkarımlarda bulunmaları istenmektedir. Bu yönüyle etkinlik, çevresel farkındalıkla birlikte harita okuryazarlığı becerilerinin gelişimine de katkı sunmaktadır.

Tablo 4.25 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “orman yangını” afetlerine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	2024 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Toplam
Orman Yangını	Açık Uçlu Soru	1	1	2
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli	1		1
	Performans Proje			
Toplam		2	1	3

Tablo 4.25 incelendiğinde, 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “orman yangınları” konusuna yönelik toplamda üç etkinliğe yer verildiği görülmektedir. 2021 ders kitabında biri açık uçlu, diğeri çoktan seçmeli olmak üzere iki etkinlik yer alırken, 2024 ders kitabında yalnızca bir açık uçlu soruya yer verilmiştir. Bu durum, orman yangınlarına yönelik etkinlik sayısında bir azalma olduğunu göstermektedir. Oysa özellikle 2021 yılında Türkiye’nin farklı bölgelerinde meydana gelen büyük ölçekli orman yangınları dikkate alındığında, bu afet türüne ilişkin etkinlik sayısının sınırlı ve

yüzeysel kalması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

3. Haritada numaralanmış alanlarla buralarda görülen afetler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak eşleştirilmiştir?

I	II	III
A) Orman yangını	Deprem	Heyelan
B) Deprem	Orman Yangını	Heyelan
C) Orman Yangını	Heyelan	Deprem
D) Heyelan	Orman Yangını	Deprem

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.91)

Şekil 4.31 Orman yangını, deprem ve heyelana ilişkin çoktan seçmeli soru

Şekil 4.31’de yer alan 2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki çoktan seçmeli soruda, öğrencilere orman yangını, deprem ve heyelan gibi afetlerin yer aldığı Türkiye haritası sunulmakta; öğrencilerden haritadaki numaralandırılmış bölgeleri inceleyerek en sık görülen afet türlerini doğru şekilde eşleştirmeleri beklenmektedir. Bu tür etkinlikler, afet türlerinin bölgesel dağılımları ile coğrafi koşullar arasındaki ilişkilerin kavranmasını desteklemektedir.

Orman yangını, doğal ya da insani sebeplerle ortaya çıkarak ağaçların ve bitki örtüsünün kısmen veya tamamen yanmasıdır (Görsel 2.28). Ülkemizde yaz aylarının çok sıcak geçtiği yerlerde orman yangınlarının görülme ihtimali yüksektir.

Risk:

Afet:

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.74)

Şekil 4.32 Orman yangına ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.32’de yer alan 2024 basımlı ders kitabındaki açık uçlu soruda ise öğrencilerden, orman yangınına yönelik olarak “risk” ve “afet” kavramlarını değerlendirmeleri istenmektedir. Bu etkinlik, öğrencilerin doğal afet süreçlerini nedensel bir çerçevede analiz etmelerine katkı sağlamaktadır.

Tablo 4.26 2021 ve 2024 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında “erozyon” afetine ilişkin etkinliklerin dağılımı

Kavram	Etkinlik Türü	2021 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	2024 Basım Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Toplam
Erozyon	Açık Uçlu Soru	1	2	3
	Doğru-Yanlış			
	Çoktan Seçmeli			
	Performans			
	Proje			
Toplam		1	2	3

Tablo 4.26 incelendiğinde, “erozyona” yönelik etkinliklerin hem 2021 hem de 2024 yılı ders kitaplarında sınırlı düzeyde yer aldığı görülmektedir. 2021 basımlı kitapta yalnızca bir, 2024 basımlı kitapta ise iki açık uçlu soruya yer verilmiştir. Ancak Türkiye’de önemli çevresel sorunlardan biri olan erozyonun bu derece yüzeysel ele alınması dikkat çekicidir. Etkinlik sayısının azlığı ve tek bir etkinlik türüne odaklanması, konunun öğretiminde yetersizlik olduğunu düşündürmektedir.

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2021, s.81)

Şekil 4.33 Erozyona ve diğer afetlere ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.33’te yer alan 2021 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki açık uçlu soruda, öğrencilerden afetlerin doğal ve beşerî koşullarla ilişkisini değerlendirmeleri ve afetlerin meydana geldiği yerleri coğrafi özelliklerle ilişkilendirmeleri beklenmektedir. Bu yaklaşım, afetlerin neden-sonuç ilişkisi bağlamında ele alınmasını sağlamaktadır.

Erozyon, toprağın üst tarafındaki verimli kısmın su ve rüzgâr etkisiyle taşındığı bir afettir (Görsel 2.27). Erozyonun şiddetini artıran en önemli etken toprağı koruyan bitki örtüsünün yok edilmesidir. Bu bakımdan bitki örtüsünün cılız olduğu yerlerde erozyon riski yüksektir.

Risk:

.....

Afet:

.....

.....

(5. Sınıf SBD Kitabı, 2024, s.74)

Şekil 4.34 Erozyona ilişkin açık uçlu soru

Şekil 4.34’te yer alan 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki açık uçlu soruda da öğrencilerden, verilen bilgi metni ve görsel doğrultusunda “risk” ve “afet” kavramlarını açıklamaları istenmektedir. Bu etkinlik, öğrencilerin kavramsal düzeyde afet bilinci kazanmalarına katkıda bulunmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu bölümde, afet eğitimi ve bilinci bağlamında; 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarından ve bu program doğrultusunda hazırlanan 2021 ve 2024 yılı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında karşılaştırmalı olarak elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Ayrıca, öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular ışığında mevcut öğretim programları ve ders kitaplarının afet eğitimine katkısına ilişkin sonuçlara da yer verilmiştir.

5.1.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının afet eğitimine yönelik özel amaçlar, uygulama esasları, öğrenme çıktıları, kazanım, değer ve beceri, öğrenme-öğretme uygulama esasları açısından karşılaştırılması doğrultusunda elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

Özel Amaçlar Açısından: 2018 SBDÖP, afet eğitimiyle doğrudan ilişkilendirilmiş özel amaçlara yer vermemiştir. Afetler daha çok dolaylı olarak ele alınmış, çevre ve toplumla ilgili genel kazanımlar içerisinde yer almıştır. 2024 SBDÖP ise öğrenci merkezli yaklaşımı ve “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” çerçevesinde, afetlere yönelik toplumsal sorumluluk, çevresel farkındalık ve bilinçli birey yetiştirme amacını özel amaçlarla daha net bir şekilde ilişkilendirmiştir.

Öğrenme Çıktıları veya Kazanımlar Açısından: 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı afet ve çevre sorunlarına ilişkin kazanımlarıyla öğrencilerin neden-sonuç ilişkisi kurma ve duyarlılık geliştirme gibi becerilerini desteklerken, bu yaklaşım daha çok bilgi edinme ve kavrama düzeyinde kalmaktadır. Buna karşılık, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne dayalı program, öğrencilerin afetlere yönelik farkındalık kazanmalarının ötesine geçerek, bilgilerini sosyal sorumluluk bilinciyle eyleme dönüştürebilecekleri bir öğrenme süreci sunmaktadır. Bu yönüyle 2024 programı, öğrencileri aktif yurttaşlık, sosyal katılım ve çözüm üretme becerileri doğrultusunda yönlendirerek afet eğitimi açısından daha bütüncül, işlevsel ve katılımcı bir öğrenme ortamı sağlamaktadır.

Uygulama Esasları Açısından: 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda afet eğitimiyle ilgili uygulamalara yönelik sistematik ve yapılandırılmış bir çerçeve sunulmamışken, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan programda, bu alana dair hedeflerin açıkça tanımlandığı ve uygulamaya yönelik esasların detaylandırıldığı görülmektedir. Afet eğitimi, yalnızca bilgi edinimine indirgenmeyip; disiplinler arası yaklaşımla planlanmış, yerel koşullar dikkate alınarak şekillendirilmiş ve öğrencilere sosyal sorumluluk bilinci kazandırmayı amaçlayan bütüncül bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu yönüyle, 2024 programı afet bilincinin kazandırılmasında daha planlı, etkili ve çağdaş bir eğitim anlayışı sunmakta; öğretmenlere de süreci planlama ve uygulama noktasında somut bir rehberlik sağlamaktadır.

Değer ve Beceriler Açısından: 2018 Programı, değer ve becerilerde genel vatandaşlık, çevre bilinci ve empati gibi başlıkları içermekle birlikte afet özelinde yapılandırılmamıştır. 2024 Programı'nda, sorumluluk, yardımlaşma, çevreye duyarlılık gibi değerler afet eğitimi bağlamında daha belirgin şekilde işlenmekte ve öğrencinin aktif katılımı esas alınmaktadır.

Öğrenme-Öğretme Uygulaması Açısından: 2018 Programı, öğrenme-öğretme sürecine yönelik genel açıklamalar sunmakta; afet eğitiminin yöntem, araç ve uygulama düzeyinde nasıl yürütüleceğine dair özel bir yönlendirme bulunmamaktadır. 2024 Programı, öğrenme yaşantılarının tasarımıyla çevresel şartlar, öğrenci düzeyi ve yerel risklerin dikkate alınmasını önermekte; afet eğitiminin uygulamalı ve bağlam temelli işlenmesine olanak tanımaktadır. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne dayalı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan öğrenme-öğretme uygulamaları, afet eğitiminin sadece bilgi aktarımına dayalı değil; eleştirel düşünme, sosyal sorumluluk ve işbirliğine dayalı aktif öğrenme süreçleriyle bütünleştirildiğini ortaya koymaktadır. Öğrencinin afetlerle ilgili yaratıcı çözümler üretmesi, bunları organize edip sunması ve akran geri bildirimi ile geliştirmesi hedeflenirken; değerlendirme sürecinde de öğrenme sürecine odaklanan yapıcı ve gelişimsel bir anlayış benimsenmiştir. Bu yönüyle program, afet eğitimi hem bilişsel hem de duyuşsal boyutlarıyla ele alan, çağın gerekliliklerine uygun, bütüncül ve uygulamaya dönük bir eğitim anlayışı sunmaktadır.

5.1.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Afet Türlerine Yer Verilme Durumu:

Kavramların Kullanımı ve Derinliği: 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının afet kavramlarına yaklaşımı karşılaştırıldığında, 2024 basımının kavramsal çeşitlilik, açıklık ve güncellik bakımından daha gelişmiş olduğu; afetlerin yalnızca doğal değil, insan kaynaklı yönleriyle de ele alınması ve bazı kavramların daha kapsamlı tanımlanmasıyla ğrenci afet bilincini artırmaya yönelik daha bütüncül bir yaklaşım sunduğu görülmektedir.

Görsel Materyal Kullanımı: 2021 ve 2024 basımlı ders kitapları karşılaştırıldığında, 2024 basımında afet türlerine ilişkin görsel çeşitliliğin önemli ölçüde artırıldığı, bu durumun ise öğrencilere daha zengin bir görsel öğrenme ortamı sunarak afet farkındalığının gelişimine katkı sağladığı söylenebilir

Etkinlik Türleri ve Dağılımı: 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet konularına düzenli biçimde yer verildiği, 2024 baskısının ise afet türleri (ilk kez obruk, hortum, lleşme kitapta yer alıyor) ve etkinlik çeşitliliği bakımından zenginleştirilmiş içerikleriyle afet bilincini geliştirmeye daha fazla katkı sağladığı; ancak bazı afet türlerine (rneğin orman yangınları) ilişkin etkinlik eksikliklerinin sürdüğü görülmektedir. Bu azalma, konunun yüzeysel ele alınmasına ve ğrenci kazanımlarının sınırlı kalmasına neden olabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, araştırma sonuçları 2024 Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programı, afet eğitimine yaklaşımıyla 2018 programına kıyasla daha kapsamlı, sistematik ve işlevsel bir yapı sergilediğini ortaya koymuştur. Programın, yalnızca bilgi temelli bir öğrenme anlayışından uzaklaşarak; öğrencilerin aktif katılımını, sosyal sorumluluk geliştirmesini ve eleştirel düşünme becerilerini destekleyen çok boyutlu bir öğrenme süreci öngördüğü anlaşılmaktadır. Öğretim sürecine ilişkin uygulama esaslarının açık biçimde tanımlanması, değer ve becerilerin afet eğitimi bağlamında somutlaştırılması ve öğrenme yaşantılarının bağlam temelli olarak yapılandırılması, programın ağdaş eğitim yaklaşımlarıyla uyumlu olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, 2024 programı afet eğitimine yalnızca ders içeriği düzeyinde değil; pedagojik yönlendirmeler, uygulama rehberliği ve ğrenci merkezli yaklaşımlarla da katkı sunmakta; bu yönüyle eğitimciler ve öğrenciler için daha uygulanabilir ve etkili bir zemin oluşturmaktadır.

2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının afet kavramlarına yaklaşımı karşılaştırıldığında, 2024 basımının kavramsal çeşitlilik, açıklık ve güncellik bakımından

daha gelişmiş olduğu; afetlerin yalnızca doğal değil, insan kaynaklı yönleriyle de ele alınması ve bazı kavramların daha kapsamlı tanımlanmasıyla öğrenci afet bilincini artırmaya yönelik daha bütüncül bir yaklaşım sunduğu görülmektedir. 2021 ve 2024 basımlı ders kitapları karşılaştırıldığında, 2024 basımında afet türlerine ilişkin görsel çeşitliliğin önemli ölçüde artırıldığı, bu durumun ise öğrencilere daha zengin bir görsel öğrenme ortamı sunarak afet farkındalığının gelişimine katkı sağladığı söylenebilir 2021 ve 2024 basımlı 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet konularına düzenli biçimde yer verildiği, 2024 baskısının ise afet türleri ve etkinlik çeşitliliği bakımından zenginleştirilmiş içerikleriyle afet bilincini geliştirmeye daha fazla katkı sağladığı; ancak bazı afet türlerine ilişkin etkinlik eksikliklerinin sürdüğü görülmektedir.

5.2. Öneriler

Program Geliştiricilere Yönelik Öneriler

- Afet eğitimi öğrenme çıktıları ve süreç bileşenleri daha belirgin hale getirilmelidir: Programda afet eğitimi, çeşitli öğrenme alanları ve öğrenme çıktıları içinde dolaylı olarak yer alsa da, doğrudan afet eğitimi kazanımlarının açık şekilde tanımlanması önerilir. Örneğin: “Doğal afetlere karşı bireysel ve toplumsal sorumluluklarını kavrar” gibi net kazanımlar eklenebilir.
- Yerel afet riskleriyle ilişkili öğrenme senaryoları geliştirilmelidir. Program, çevresel koşulların dikkate alınmasını önerse de öğretmenlere yol gösterecek şekilde bölgesel afet türlerine göre örnek ders senaryoları ve uygulama önerileri içermelidir. Örneğin, deprem riski yüksek bölgelerde deprem tahliye planı hazırlama, sel riski olan bölgelerde drenaj sistemlerini araştırma gibi etkinlikler önerilebilir.
- Yeni afet türlerine yer verilirken, bu konulara ilişkin ayrıntılı öğrenme çıktıları ve ölçme araçları da geliştirilmelidir.

Ders Kitabı Yazarlarına Yönelik Öneriler

Afet Türlerine Yer Verilme Durumu:

- Güncel afet türlerinin (örneğin hortum, obruk, çölleşme) daha yaygın ve detaylı şekilde ele alınması sağlanmalıdır. Bu afetlerin sadece isim olarak değil, nedenleri, sonuçları ve korunma yolları ile birlikte işlenmesi önemlidir.

- Kitap içerikleri, iklim değişikliğiyle artan afet riskleri (kuraklık, sel, orman yangını gibi) dikkate alınarak güncellenmelidir.

Etkinlik Türleri ve Dağılımı:

- Etkinlikler çeşitlendirilerek açık uçlu sorulara ek olarak, tablo-diyagram tamamlama, harita yorumlama, vaka çözümleme gibi farklı türlere yer verilmelidir.
- Araştırma, gözlem, rapor hazırlama ve performans ödevlerine daha fazla yer verilerek öğrencilerin afetlerle ilgili bilimsel süreç becerileri geliştirmesi desteklenmelidir.
- Etkinlikler, öğrencilerin yalnızca bilgi düzeyini ölçmekten ziyade analiz, sentez ve değerlendirme düzeyinde düşüncelerini sağlayacak şekilde yapılandırılmalıdır.

Kavramların Kullanımı ve Derinliği

- “Afet”, “risk”, “zarar azaltma”, “tehlike”, “müdahale”, “toparlanma” gibi kavramlar, kavramsal çerçevede açık bir şekilde tanımlanmalı ve örneklerle desteklenmelidir.
- Kavramların sadece etkinlik içerisinde geçmesi değil, doğrudan açıklanması ve kavratılması sağlanmalıdır.
- Ders kitaplarında yer alan kavramların, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) gibi resmî kurumların tanımlarına uygun olarak sunulması kavramsal tutarlılığı artıracaktır.

Görsel Materyal Kullanımı

- Afet türlerine ilişkin görseller, sadece tanıtım amaçlı değil; yorumlama, analiz etme, karşılaştırma yapma gibi amaçlara hizmet edecek şekilde kullanılmalıdır.
- Öğrencilere görseller üzerinden çözüm önerileri üretme, nedensel bağlantılar kurma gibi beceriler kazandıracak görsel odaklı etkinlikler tasarlanmalıdır.
- Harita, grafik, fotoğraf ve şema gibi farklı görsel türlerine dengeli şekilde yer verilmeli ve bunların eğitimsel işlevi artırılmalıdır.

Afet Eğitiminin Derinliği

- Afet eğitimi sadece doğal olaylarla sınırlı tutulmamalı; toplumsal etkileri, vatandaşlık sorumlulukları ve etik boyutlarıyla ele alınmalıdır.

- Sosyal Bilgiler dersi çerçevesinde afetler; vatandaşlık eğitimi, çevre bilinci, sürdürülebilir yaşam gibi temalarla ilişkilendirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] (2014) *Açıklamalı afet terimleri sözlüğü*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] (2021). *2020 yılı doğa kaynaklı olay istatistikleri*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] (2023). *2022 yılı doğa kaynaklı olay istatistikleri*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] (2024). *2023 yılı doğa kaynaklı olay istatistikleri*. T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Akdağ, G. (2019). *Afadın Afete Hazır Türkiye – Birey ve Aileler İçin Afet Bilinci Eğitiminin Eğitim Programı ve Materyali Yönünden Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.
- Aslan, E. (2016). *Geçmişten günümüze sosyal bilgiler*. D. Dilek (Ed.). *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. İçinde (s.3-48). Pegem Akademi.
- Aslander, M., ve Berkant, H. G. (2023). Okul öncesi eğitiminde depremin öğretilmesine ilişkin öğretmen görüşleri. *Eğitim Yansımaları*, 7(2), 22-34.
- Australian Counter Disaster College. (1983). *Public education*. AGPS. Canberra. s. 1.
- Gagnon, A. (1997). Emergency preparedness: myth and reality. *Emergency Preparedness Digest*, 24, 23-25.
- Avcı, E. K., & Turan, S. (2024). 2024 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında disiplinlerarasılık. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(1), 1–30.
- Avcı, G. (2023). Afet eğitiminde afetlere hazırlık: Üniversite öğrencileriyle tehlike avı. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 84-100.
- Avcı, K. (2019). *Afet eğitimi ve afet eğitiminde kullanılan teknolojilere ilişkin afet eğiticisi, öğretmen ve öğrenci görüşleri (Bursa Afet Eğitim ve Simülasyon Merkezi örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bartın Savran, C., & Çetin, T. (2024). Tarihsel bağlamda sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal afet kavramının incelenmesi. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28(3).
- Başbüyük, A., & Pala, Ş. M. (2023). Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretim programları kazanımlarının afet eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 185–197.
- Ceren, A. (2021). Afetler ve insani yardım faaliyetleri üzerine bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 289-312.
- Cin, M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının doğal afetler ile ilgili yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 70-81.
- Civek, B. D. (2008). *Yeni sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıf programlarında vatandaşlık eğitimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches* (3 bs.). Sage Publications.

- Çökün, Ö. (2024). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afet farkındalıklarının ve afet hazırbulunuşluklarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M., & Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *e-Kafkas eğitim araştırmaları dergisi*, 6(2), 33-46.
- Değirmenci, Y., & İlter, İ. (2013). Coğrafya dersi öğretim programında doğal afetler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 276-303.
- Demirbaş, İ. (2024). 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında afet eğitiminin yeri. İçinde H. Akdağ (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-V* (ss. 235-240). Pegem Akademi.
- Demirhan, N. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde afet eğitimi ve yönetimine ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Doğan, E. (2024). *İlkokul programında afet eğitiminin etkililiğine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk S. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. S. Elmacı, A. Altun & A. Beldağ, (Ed.). MEB Yayınları.
- Epçaçan, C., & Okçu, V. (2010). İlköğretim türkçe ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 39-51.
- Erdoğan, M. M. (2025). *Sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında afetler ve afet eğitimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir.
- Ertürkmen, C. (2006). *Afet yönetimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gezer, M., & Şahin, İ. F. (2022). Deprem eğitimi: sosyal bilgiler öğretmen adaylarının depreme ilişkin bilgi düzeyleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 97-106.
- Gökhan, C. O., Yılmaz, F. G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, S.T., Yabansu, Y. (2024). *5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 1. kitap*. F. Torun, İ. Turan, H. Kılıç (Ed.), MEB Yayınları.
- Gökhan, C. O., Yılmaz, F. G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., Evin, Ö., Çelebi, S.T., Yabansu, Y. (2024). *5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 2. kitap*. F. Torun, İ. Turan, H. Kılıç (Ed.), MEB Yayınları.
- Johnson, V. A., Ronan, K. R., Johnston, D. M., & Peace, R. (2014). Implementing disaster preparedness education in New Zealand primary schools. *Disaster Prevention and Management*, 23(4), 370–380.
- Kantekin, S. (2025). *Sosyal bilgiler eğitimi bağlamında bir afet eğitimi programının geliştirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir.
- Karaca, Ö. F. (2022). *Afet konularının sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Karakuş, U. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afet kavramlarına ilişkin algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(3), 735-751.
- Karanfil, B. (2025). *Afet eğitimi konusunda ilkökul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının yeterliği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Karasu Avcı, E., & Turan, S. (2025). 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında disiplinlerarasılık. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(1), 1–30.

- Kaymakçı, S. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve derse karşı tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, B. C. (2019). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Kısa, G. (2019). *2018 sosyal bilgiler öğretim programına uygun (4. 5. ve 7. sınıflara) doğal afetler konusunda etkinlik önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Kopuz, B., Bekdemir, Ü., & Yılmaz, A. (2024). Sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afet ile ilgili konular ve bu konuların öğretiminin önemi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(30), 358-380.
- Kortak, V. (2023). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik tutumlarının incelenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(2), 448-463.
- Kotan, H. (2024). Ders kitaplarında yer alan afet eğitimi konularının incelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(107), 905-919.
- Köstekçi, E., & Üstünyer, Ç. (2024). Güncellenen hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında afetler konularının yer alma durumunun incelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 27-40.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Nobel Yayıncılık.
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*. Milli Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden 15.01.2025 tarihinde erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5., 6 ve 7. Sınıflar)*. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli. Ankara <https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programsos4567Onayli.pdf> adresinden 10.04.2025 tarihinde erişilmiştir.
- National Council for the Social Studies (NCSS, 2023). 15.06.2025 tarihinde <https://www.socialstudies.org/media-information/definition-social-studies-nov2023> adresinden erişilmiştir.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2016). *Heyelanlar ve doğal afetlerle mücadele rehberi*. Orman ve Su İşleri Bakanlığı.
- Öcal, A., Yıldırım, E., Yakar, H., & Erdoğan, E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışlarının incelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 59-72.
- Önal, H. (2019). Temel eğitim ders kitaplarında afet olayları ile ilgili kavramlarda görülen eksiklikler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1).
- Özçelik, M., & Bağlama, B. (2021). Examining postgraduate thesis held with families of children with autism spectrum disorder in Turkey. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(1), 01-19. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1/356>
- Özer, S., & Zenginer, Ş. (2024). Sınıf ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetler okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 5(1), 151-171

- Özey, R. (2006). *Afetler coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Öztürk, F. (2014). *Afetin tanımı ve kapsamı çerçevesinde geliştirilen ölçeğin geniş katılımlı uygulaması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Muğla.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. 3. Baskıdan Çeviri. Bütün, M & Demir, S. B. (Edt.), Ankara: Pegem Akademi.
- Polat, T. (2014). *Erzincan yavuz selim mahallesinde ikamet eden ulaşılabilen 18 yaş ve üstü bireylerin temel afet bilinci bilgi düzeylerinin saptanması*. (Yayınlanmış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarikoca, E., & Topçu, E. (2024). Sosyal bilgiler ve doğal afetler. *Temel Eğitim*, (21), 58-69.
- Savran, C. B., & Çetin, T. (2024). Tarihsel bağlamda sosyal bilgiler öğretim programlarında doğal afet kavramının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28(3), 838-851.
- Sıddeek, M. S. (2025). *Türkiye, Japonya ve Sri Lanka örnekleri üzerinden afet yönetimi ve politikalarının karşılaştırmalı analizi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Sözcü, U. (2019). *Doğal afet okuryazarlığı bağlamında öğretim programlarındaki afetlerle ilişkili kazanımların incelenmesi*. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 14(5), 2639-2652.
- Şahan, C., & Dinç, A. (2021). Simülasyon öğretim yönteminin ortaokul öğrencilerinin afetlere karşı hazırlık durumlarına etkisi. *Resilience*, 5(1), 21-36.
- Şahin, M. (2016). Hines-kemmerer in türk eğitim sistemi hakkındaki görüşleri ve etkileri. *Journal of International Social Research*, 9(47), 294-294. <https://doi.org/10.17719/jisr.2016.1378>
- Şulek, N., & Aktın, K. (2023). Sosyal bilgiler eğitiminde doğal afetler. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi*, (5), 68-82.
- Tekin, H. (1991). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Yargı Yayınları.
- Timur, S. (2025). Doğal afetlerin sosyal yaşama, bütçeye ve ekonomiye etkileri. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 12(118), 650-662.
- Turan, S., & Koç, A. (2021). Fen bilimleri ve sosyal bilgiler öğretim programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 178-195.
- Varol, A. (2019). Afet yönetimi, afet eğitimi ve afet farkındalığı: Amerika örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (The Journal of International Social Sciences)*, 29(1), 193-204.
- Yayla, U. (2016). *Deprem bilgi düzeyi ve depreme hazırlıklı olma durumu: Erzincan ili*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gümüşhane.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2022). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (13. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E., Ablak, S., & Akpınar, E. (2022). Sosyal bilgiler eğitimi alanında coğrafya konuları üzerine yapılmış bilimsel yayınlara analitik bir bakış. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 365-384.
- Yılmaz, E., Ablak, S., ve Akpınar, E. (2022). Sosyal bilgiler eğitimi alanında coğrafya konuları üzerine yapılmış bilimsel yayınlara analitik bir bakış. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 365-384. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1083455>
- Zengin, S. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik görüşlerinin incelenmesi: Amasya üniversitesi örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nurbanu ŞULEK

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Bafra Atatürk Anadolu Lisesi, 2017

Lisans : Sinop Üniversitesi - Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, 2022

Yüksek Lisans : Sinop Üniversitesi- Sosyal Bilgiler Eğitimi, 2025

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Mehmet Akif Ersoy Ortaokulu, 2022

İş Yeri : Şehit Halil Özdoğru Ortaokulu, 2023

İş Yeri : Bafra Mehmet Yıldız Halk Eğitimi Merkezi, 2024

İş Yeri : Bafra Alfabe Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

Yayın Listesi : Şulek, N., ve Aktın, K. (2023). Sosyal bilgiler eğitiminde doğal afetler. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi*, (5), 68-82.